

Güncel Filoloji Çalışmaları

Editör
Doç. Dr. Ruhi İnan

ISBN: 978-2-38236-055-2

9 782382 360552

LIVRE DE LYON

- livredelyon.com
- [livredelyon](https://twitter.com/livredelyon)
- [livredelyon](https://www.instagram.com/livredelyon)
- [livredelyon](https://www.linkedin.com/company/livredelyon)

Filoloji

LIVRE DE LYON

Lyon 2020

Güncel

FİLOLOJİ ÇALIŞMALARI

Editör

Doç. Dr. Ruhi İnan

LIVRE DE LYON

Lyon 2020

Editör/Editor • Doç. Dr. Ruhi İnan ORCID 0000-0003-4377-0999

Kapak Tasarımı/Cover Design • Aruull Raja
Birinci Baskı/First Published • Aralık/December 2020, Lyon

ISBN: 978-2-38236-055-2

© copyright

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without the publisher's permission.

The chapters in this book have been checked for plagiarism by intihal.net

Publisher • Livre de Lyon

Address • 37 rue marietton, 69009, Lyon France

website • <http://www.livredelyon.com>

e-mail • livredelyon@gmail.com

ÖN SÖZ

Proust'a göre okuma, insanların en bilgesiyle yapılan sohbet olsa bile, konuşmaya benzemez. Çünkü ona göre bir kitapla bir dost arasındaki en mühim fark, iletişim kurma biçimidir. İşte bu iletişim kurma biçimi; metin, okur ve mesaj zemini üzerinde tek taraflı olmayan bir şekilde cereyan eder. Böyle de olmalıdır; zira edebi metinler hemencecik kendilerini ele vermezler. Her okuma; hatta okuma biçimi ve düzlemi, metni anlamak üzerine yeni bir adımdır ve onu yeniden anlamlandırmaya ve inşa etmeye yeni kapılar açar.

Bu çalışmada; Gilles Deleuze Ve Felix Guattari' adlı eserde "Oedipal Temsil" ve "Kadın Oluş" kavramı, Ahmed Kuddûsî Divanı'nda Mevlânâ ve Yunus Emre Sevgisi, Ahmet Hâşim'den İlhan Berk'e Poetik Yansımalar, Ka' B B. El-Eşref'in Arap-Yahudi Edebiyatındaki Şiirleri üzerine akademik incelemeler yapıldı. Faydalı olması ümidiyle...

Doç. Dr. Ruhi İnan

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	I
HAKEM KURULU.....	V
Bölüm I E. Ayyıldız	
KA‘B B. EL-EŞREF‘İN ARAP-YAHUDİ EDEBİYATINDAKİ ŞİİRLERİ.....	1
Bölüm II E. Baran	
AHMET HÂŞİM‘DEN İLHAN BERK‘E POETİK YANSIMALAR.....	29
Bölüm III E. B. Aydınalp	
GİLLES DELEUZE VE FELİX GUATTARİ‘DE OEDİPAL TEMSİLİN ELEŞTİRİSİ VE “KADIN OLUŞ” KAVRAMI.....	47
Bölüm IV Y. Poyraz & H. Tok Yıldız	
AHMED KUDDÛSÎ DİVANI‘NDA MEVLÂNÂ VE YUNUS EMRE SEVGİSİ	61

HAKEM KURULU

Prof. Dr. Ahmet Cüneyt İssı, İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Prof Dr. Alpay Doğan Yıldız, Gaziosmanpaşa Üniversitesi

Doç. Dr. Şeyma Büyükkavas Kuran, Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Dr. Öğretim Üyesi Ümmü Gülsüm Tarakçı, Amasya Üniversitesi

Dr. Öğretim Üyesi Bayram Yıldız, Balıkesir Üniversitesi

Dr. Öğretim Üyesi Cengiz Karataş, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

BÖLÜM I

KA‘B B. EL-EŞREF’İN ARAP-YAHUDİ EDEBİYATINDAKİ ŞİİRLERİ

Judæo-Arabic Poetry of Ka‘b b. al-Ashraf

Esat Ayyıldız¹

¹Dr. Öğr. Üyesi, Kafkas Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Arap Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

e-mail: esatayyildiz@hotmail.com

 ORCID 0000-0001-8067-7780

Giriş

Ebū Leylā Ka‘b (b. Sa‘d b. Esved) b. el-Eşref eṭ-Ṭā‘ī el-Yahūdī (كعب بن الأشرف / كعب ابن الاشرف), hem İslam öncesini hem de İslam’ın ilk yıllarını tecrübe etmiş önemli bir *muḥadḍram* şairdir. Tarihî kayıtlar, Ka‘b’in siyaset sahasında etkin bir lider (*seyyid*), savaş meydanlarındaysa korkulan bir atlı (*fāris*) olduğunu bildirmektedir. Ne var ki İslamiyet’in ilk yıllarında Hz. Muhammed’in aleyhinde yürütülen muhalefet kampanyasında önemli bir aktör olarak temeyyüz etmesi, Ka‘b’in ismini tarihe yalnızca İslam’ın en azılı düşmanlarından birisi olma hüviyetiyle yazdıracaktır. Malum olduğu üzere, Ka‘b b. el-Eşref’in Arap edebiyatındaki ehemmiyeti, daha ziyade nazmettiği saldırgan propaganda şiirlerinden ileri gelmektedir. İbn Hişām (ö. 218/833), eṭ-Ṭaberī (ö. 310/923), Muş‘ab b. ‘Abdillah ez-Zubeyrī (ö. 236/851) ve Ebū Hilāl el-‘Askerī (ö. 396/1005) gibi saygıdeğer isimler, ona ve şiirlerine eserlerinde yer veren önemli Müslüman müelliflerden sadece birkaçıdır. Onların özverili çalışmaları sayesinde, Ka‘b b. el-Eşref’e ait takriben yirmi beş beyit günümüze kadar ulaşabilecektir (Sezgin, 1975: 2/296). Elbette ünlü bir şair için, böylesine sınırlı bir şiirsel mirasın son derece yetersiz olduğu aşikârdır. Lakin Ka‘b ile aynı dönemde yaşayan ve onun gibi İslam’a muhalefet eden diğer Yahudi şairlerden günümüze ulaşan şiirler ile Ka‘b’in mevcut ürünleri mukayese edildiğinde, söz konusu yirmi beş beyitlik külliyyatın hatırı sayılır bir hacme sahip olduğu hemen fark edilmektedir. Onun şiirlerinin nispeten daha iyi korunabilmiş olmasının temel nedeni, Müslüman tarihçilerin Ka‘b’i muhtemelen döneminin en tehlikeli Yahudi şairi olarak görme eğilimlerinden kaynaklanmaktadır. Keza modern araştırmacıların vardığı sonuç da Yahudi şairleri arasındaki en tehlikeli ismin Ka‘b olduğu yönündedir (el-Cemil, 1422/2002: 108).

Ka‘b’ın kasideleri, bilimsel bir metodolojinin ışığında, her yönüyle tahlil edilmezse, Sadru’l-İslam Dönemi edebiyatının doğru şekilde anlamlandırılmayacağı ortadadır. Çünkü Ka‘b’ın Arap edebiyatındaki aşırılıkları, İslam’ın ilk yıllarında şiir sahasında gözlemlenen “aşırılışma temayülünün” en bilindik örneklerindendir. Elbette Ka‘b, bu eğilimin öncüsü yahut ilk temsilcisi değildir. Ancak şiirlerinde Arap edebiyatının gelenekselleşmiş nezaket kurallarını bütünüyle hiçe saymış, hâlihazırda kendisini bilfiil hissettiren Müslüman-Yahudi karşıtlığını, Müslüman hanımları hedef alarak nazmettiği müstehcen kasideleri aracılığıyla daha da içinden çıkılmaz bir hale sokmuştur. Ka‘b b. el-Eşref’in İslam aleyhinde yürüttüğü bu lakayt muhalefet, Sadru’l-İslâm Dönemi edebiyatında son derece belirgin bir aşamaya tekabül etmektedir. Onun edebî ve siyasî faaliyetleri ve bu faaliyetlerin tatsız sonuçları, Orta Doğu’daki bu iki köklü medeniyetin zihnini, ne yazık ki, uzunca bir süreden beri işgal etmiş durumdadır. Araştırmacılar, Ka‘b b. el-Eşref söz konusu olduğunda, genellikle onun şiirlerinin mahiyetinden ziyade, öldürülmesinin keyfiyetine yoğunlaşmaktadır. Ancak takdir edileceği üzere, bu durumun aydınlatılabilmesi için, her şeyden önce, onun ölümüyle sonuçlanan olaylar silsilesini başlatan propaganda amaçlı şiirleri incelenmelidir. Bu araştırmanın sıhhatli bir yöntemle yapılabilmesi ise dönemin edebî geleneklerinin yakından tanınmasına bağlıdır.

1. Ka‘b b. el-Eşref’in Etnik Kökeni, Dinî Görüşü ve Hahamlığı

Medine Yahudilerinden olan Ka‘b b. el-Eşref, Hz. Muhammed’in en azılı düşmanlarından birisi olarak kabul edilmektedir. Kent Yahudilerinin çıkardığı İslam karşıtı şairler arasında, Ka‘b b. el-Eşref’in başı çektiği ve şöhretinin de bu nispette artış gösterdiği su götürmez bir gerçektir. el-İşfehâni’nin meşhur şaheserinde onun için müstakil bir bölüm ayırmış olması, bu durumun en bariz göstergelerindendir. Hicret öncesindeki yaşamına dair pek az şey bilinen Ka‘b’ın etnik kökeni incelemeye tabi tutulduğunda, nesebinin karışık olduğu gözlemlenmektedir. Küçük yaşta kaybettiği babası tarafından, Tayyi’ kabilesinin alt kollarından olan Naşr b. Sa‘d b. Nebhân boyuna mensuptur. Arap kökenli olduğu düşünülen babasının, bir kan davası nedeniyle İslam öncesinde Medine’ye geldiği ve Benū’n-Nađir ile ittifak kurduğu anlatılmaktadır (el-Cemil, 1422/2002: 108; Sezgin, 1975: 2/296). Yahudi kökenli olan annesi ‘Ukeyle bint Ebī’l-Huqayk’ın soyu ise Yahudi kabilelerinden Benū’n-Nađir’e dayanmaktadır. Babasının vefatının ardından, annesinin onu dayılarının yanına götürdüğü ve şairin burada yetişip büyüdüğü kaydedilmektedir (el-İşfehâni, 1429/2008: 22/94; Sezgin, 1975: 2/296; Roohi, 2020: 1). Bu yüzden annesinin inancını benimseyerek Musevilik’i seçen Ka‘b, çok geçmeden Yahudilerin arasında saygın bir konuma erişecek, Hz. Muhammed’in

kente geldiği süreçte, Medine'nin ileri gelen liderlerinden birisi olarak tarih sahnesine çıkacaktır (Watt, 1997: 4/315). Öte yandan Ka'b b. el-Eşref, yalnızca siyasete yoğunlaşan tek yönlü bir karakter değildir. Geniş mal varlığının yanı sıra, hem savaş hem de şiir sanatından anlıyor olması, muhtemelen ona liderlik vasfını kazandıran asıl özellikleridir.

Ka'b'ın Musevi olduğu hususunda şüpheye hiç mahal yoktur. Üstelik onu hahamlık derecesine yükselten bazı önemli rivayetler dahi bulunmaktadır. Bu bağlamda, kabile mahkemelerinde yargıçlık yapması gibi detaylar, onun saygı duyulan bir entelektüel olduğu savını doğrulamaktadır. Sigismund Wilhelm Koelle (ö. 1902), Kible yönü Kudüs'ten Mekke'ye çevrilinceye kadar, Ka'b'ın Hz. Peygamberden hoşnut olduğu tezini savunmaktadır (Koelle, 1889: 172). Ka'b hakkındaki diğer rivayetler ise onun bir keresinde İslam'ı benimsediğini, hatta dua etmek için yüzünü Mekke'ye dahi döndüğünü aktarmaktadır (Hirschfeld, 1904: 7/400). Bir hadiste, Ka'b'ın birkaç kişiyle birlikte Hz. Peygamberin yanına geldiği ve ona yalnızca taştan yapılmış bir bina olan Kâbe'yi niçin tavaf ettiğini sorduğu anlatılmaktadır. Hz. Muhammed Yahudilerin bu sorusunu, Kâbe'de tavafın farz olduğunun onlar tarafından da bilindiğini, hatta Tevrat ve İncil'de bu gerçeklerin yazmasına rağmen, onların bunu gizlemeyi seçtiklerini beyan ederek yanıtlayacaktır (Mazuz, 2014: 39). Birbirleriyle çelişen söz konusu rivayetler mantık çerçevesinde tetkik edildiğinde, Ka'b'ın aslında hiçbir zaman Müslüman olmadığı, ancak Hicret'in ilk yıllarında Müslümanlarla Ka'b arasında ılımlı bir iletişimin gerçekleştiği sonucuna ulaşılmaktadır. Elbette bu uzlaş ortamı, iktisadî ve idarî anlaşmazlıklar nedeniyle, fazla uzun soluklu olamayacaktır.

Farklı rivayetlerden, Kureyşli Müşriklerin, Ka'b b. el-Eşref'e Medine hahamı olduğu gerekçesiyle saygı gösterdikleri ve onu taltif ederek onunla istişare ettikleri anlaşılmaktadır. Bu minvaldeki istişarelerinden birisinde, Kureyşliler Ka'b'a: *“Sen Medine ahalisinin hahamı ve liderisin. (...) Kabilesinden kesilmiş şu çeşmeyi [yani soyunu devam ettirecek erkek evladı olmayan Hz. Muhammed'i] görmüyor musun? Bizler saltanat sahibi, Kâbe hizmetkârı ve Hac ehli olmamıza rağmen, kendisinin bizden daha iyi olduğunu iddia ediyor.”* deyince, Ka'b: *“Siz ondan daha hayırlısınız!”* karşılığını vermektedir. Hz. Muhammed'in oğlu olmamasını alaya alan Mekkelilerle Ka'b'ın bu konuşmaları üzerine, *“إِنَّ شَانِكَ هُوَ الْأَبْتَرُ”* *“Doğrusu sana buğzeden, soyu kesik olanın ta kendisidir.”* ayetinin nazil olduğu kaydedilmektedir (Mevsû'atu'l-Hâfiz, 1422/2002: 4/440; Kur'an, 2011: 108/3).

Bazı rivayetler ise Ka'b'ı rüşvet yiyen bir yargıç olarak gösterme eğilimindedir. Bu hususta, bir Yahudi ile bir münafığın arasında yaşanan bir anlaşmazlığın ardından gerçekleşen olayların, Ka'b'ın rüşvet aldığını ispatladığı varsayılmaktadır. Çünkü bahsi geçen anlaşmazlığın ardından, Yahudi'nin Hz. Muhammed'in hakemliğine başvurmayı istediği,

münafığın ise rüşvet yediğini bildiğinden Ka'b b. el-Eşref'in hakem olmasını talep ettiği söylenmektedir (Tay, 2017: 219-220). Olayın uzunca anlatılan detaylarından hareketle, söz konusu rivayetlerin son derece çelişkili olduğu gözlemlenmektedir. Muhtemelen bu tarz hikâyelerin sonradan üretilmiş olmasının nedeni, Ka'b'ın mutlak kötülüğünün pekiştirilmesidir. Lakin İslam tarihinin birincil kaynaklarına bakıldığında, Ka'b'ın bozuk dindarlığından ziyade, onun edebî ve siyasi faaliyetlerinin kınandığı gözlemlenmektedir. Dolayısıyla aradan geçen uzunca bir zamanın akabinde, Ka'b b. el-Eşref figürü üzerinden, çıkarları için her şeyi yapan ve katıksız kötü olan bir anti-kahraman örneğinin sunulması arzulanmış olmalıdır.

Örneğin; bu bağlamdaki uydurma rivayetlerden birisinde, Mekkelileri savaşa teşvik etmek adına, Ka'b'ın putlara bile secde etmiş olduğu aktarılmaktadır. Buna göre, Ka'b, Mekke'ye geldiğinde, müşriklerden Hz. Muhammed'le savaşmalarını isteyerek: “[Bu savaşta] sizin yanınızdayız!” demiştir. Ne var ki Mekkeliler: “Siz [Yahudiler] Kitap ehlisiniz; o da Kitap sahibi. Bu [girişimin] senin [düzenlediğin] bir oyun olmasından endişe ediyoruz. [Savaşa birlikte] çıkmamızı istiyorsan, şu iki puta secde et!” demiş, Ka'b da bu söyleneni yapmıştır (Mevsû'atu'l-Hâfız, 1422/2002: 4/440). Takdir edileceği üzere, tek tanrı inancına sahip bir hahamın, kişisel çıkarları için kendisini dinden çıkartacak böylesi bir fiile razı olması düşük bir ihtimaldir. Öte yandan dinî değerlerinden bu denli uzak olduğu varsayılan birisinin, İslam karşısında yoğun bir muhalefete girişerek hayatını bilerek riske atması mantığa aykırıdır. Kaldı ki, erken dönem İslam kaynaklarında, Ka'b'ın son derece dindar olduğunu gösteren çok daha güvenilir rivayetlere rastlanmaktadır. Örneğin; Ka'b'ın öldürülmesinin ardından, Yahudiler tarafından nazmedilen şiirlerde, onun için “*seyyidu'l-aḥbār*” yani “*hahamların efendisi*” ifadesinin kullanıldığı gözlemlenmektedir (Buhl, 1977: 4; Söz konusu kasidenin tercümesi için bkz. Ayyıldız, 2019: 336-338).

Bu başlık altında son olarak, vahyin niteliği hususunda gerçekleşen bir tartışmanın ardından, Yahudiler tarafından Ka'b b. el-Eşref'in nasıl haham olarak tayin edildiğini aktaran bir rivayetin bulunduğu da belirtilmelidir (Sprenger, 1869: 2/294).

2. Ka'b b. el-Eşref'in İslam Öncesindeki Şairliği

Ka'b b. el-Eşref'in İslam öncesindeki şiirsel faaliyetlerine değinen yahut şiirlerini alıntılaman rivayetler yok denecek kadar sınırlı olduğundan, onun bu dönemdeki şairliğini inceleyerek kesin bir yargıya ulaşmak ne yazık ki mümkün görünmemektedir. Lakin Araçların İslam öncesinde Ka'b'a, “*Faḥl Faṣīḥ*” yani “*Fasih [bir dille şiir söyleyen] seçkin şair*” lakabını taktığı bilinmektedir (Watt, 1997: 4/315).

Dolayısıyla şairlik hususunda, Ka‘b‘ın hem putperestler hem de Yahudiler tarafından takdir edilecek kadar ustalaşmış olduğunun öne sürülmesi mübalağa değildir. Ka‘b‘ın İslam öncesinde nazmettiği düşünülen beş beyitlik bir *fahır* yani *övünme* şiiri, onun şairliği üzerindeki yoğun sis perdesini bir nebze de olsa aralayan son derece mühim bir istisnadır. Ka‘b, söz konusu şiir parçasında, dayılarının çokluğu ve sahip oldukları zenginliklerle iftihar etmektedir. Kabile üyelerinin, gündüzlerini yoğun şekilde çalışmaya, gecelerini de eğlenmeye ayırmalarıyla övünmesi ise döneminin klişeleşmiş fahriye unsurlarından nispeten farklıdır (Ferec, 2019: 29):

سَبَطَ الْمَشِيَّةِ أَبَاءَ أَنْفِ	1. رَبُّ خَالٍ لِي لَوْ أَبْصَرْتَهُ
وَعَلَى الْأَعْدَاءِ سُمْ كَالدَّعْفِ	2. لَسَيْنَ الْجَائِبِ فِي أَقْرَبِهِ
مَنْ يَرُدُّهَا بِإِنَاءٍ يَغْتَرِفُ	3. وَلَأَنَا بِنُورِ رِوَاءِ جَمَّةَ
تُخْرِجُ التَّمْرَ كَأَمْثَالِ الْأُكْفِ	4. وَنَخِيلٍ فِي قِلَاعِ جَمَّةَ
أَجْرَ اللَّيْلِ أَهْزَبِجٍ بِدُفِّ	5. وَصَرِيرٍ فِي مَحَالِ خُلَّةَ

1. [Dikkatlice] bakarsan [görürsün ki], benim güzel yürüyüşlü, [zilleti] reddeden ve gururlu olan nice dayım vardır.

2. [Dayılarım] yakınlarına karşı [son derece] yumuşaktır; ama düşmanlar[ı söz konusu olduğunda] adeta ölümcül bir zehir gibidirler.

3. Bizim [suyu] bol ve temiz olan kuyu[lar]ımız vardır. Kim oraya kabıyla ulaşırsa, [cömertliğimiz nedeniyle] bol bol alır [ve serbestçe götürür].

4. Kaleler[imiz]in içerisinde, bol miktarda hurma ağacı[mız] vardır. Bu [ağaçlar], adeta [insan] eli kadar [büyük] olan hurmalar çıkarır.

5. [Gündüzleri yoğun şekilde çalıştığımızdan], sirke dükkânlar[ımız]da uğultu vardır. Geceleri ise [eğlenmeyi bildiğimizden, hanelerimizi] def [sesine] eşlik eden şarkılar [renklendirmektedir] (Ferec, 2019: 29).

Bu kasidede en dikkat çeken unsurlardan birisi, üçüncü ve dördüncü beyitlerde, ses uyumunun hem beyit sonunda hem de *şatır* sonunda sağlanmış olmasıdır. Bu yüzden söz konusu iki beyit, Yahudilerin *piyut* (פיוט) şiirlerine benzetilmektedir (Qasımova, 2019: 233).

3. Ka‘b b. el-Eşref’in Öldürülme Nedeni Olarak Gösterilen Etkenler

Ka‘b b. el-Eşref’in neden öldürüldüğü, son derece tartışmalı bir konudur. Bu suikastın gerekçelendirilmesi için, pek çok fikrin öne sürüldüğü ve pek çok etkenin üzerinde durulduğu gözlemlenmektedir. Bu etkenler teker teker incelendiğinde, hepsinin de suikastın ardındaki temel faktörlerden birisi olabileceği bulgulanmaktadır. Bilindiği üzere, geleneksel olarak, Ka‘b’ın öldürülmesindeki en büyük nedenin, onun propaganda şiirleri olduğu kabul edilmektedir. Ancak infaz kararının verilmesinin öncesinde, suikastı tetikleme muhtemel olan başka düşmanlıkların da yaşandığı gözlemlenmektedir. Dolayısıyla Ka‘b’ın saldırgan şiirlerinin, yalnızca bardağı taşıran son damla olduğunun iddia edilmesi yanlış olmayacaktır. Ka‘b b. el-Eşref, bu bakımdan kendisinden önce öldürülen diğer Yahudi şairlerinden nispeten farklıdır. Onun ölümüyle sonuçlanan süreç, kadim İslam kaynakları tarafından üzerinde en çok durulan ve en çok detaylandırılan Yahudi suikastıdır. Yalnızca bu veri zenginliği bile, Ka‘b’ın durumunun daha istisnai bir vaka olduğunun anlaşılması için kâfidir.

Hindistanlı araştırmacı Muhammed Hamīdullah (ö. 2002)’a göre, Ka‘b b. el-Eşref suikastının birincil nedeni, Medine Yahudileriyle Kureyşliler arasındaki eşitsizliğin giderilmesinin ardından vuku bulan çıkar çatışmalarıdır. Nitekim Hz. Muhammed’in Medine’de yasalara bağlı bir şehir devleti kurmasından önce, Benū’n-Nađīr’e mensup bir Yahudi, Kureyş’e mensup birisini öldürdüğünde, önceden belirlenen kan parasının yalnızca yarısını ödemekteyken, Kureyşli birisi Benū’n-Nađīr’e mensup birini öldürdüğünde, muayyen kan parasının iki katını ödemektedir. Ne var ki Hz. Muhammed’in taraflar arasında eşit bir denge kurulmasını emretmesiyle birlikte, Benū’n-Nađīr’in bu eski avantajını yitirdiği anlaşılmaktadır. Bu husustaki bir rivayette, Hz. Peygamber tarafından, bir cinayet vakasında, Benū’n-Nađīr’e mensup bir suçlunun, muayyen kan parasının tamamını ödemesinin emredildiği, ancak Yahudi mahkemelerinde yargıçlık vazifesi üstlenen Ka‘b b. el-Eşref’in olaya müdahil olarak karara itiraz ettiği ve eski gelenekleri sürdüreceklerini ilan ettiği kaydedilmektedir (Hamidullah, 1986: 217). Bu birincil anlaşmazlık, görüldüğü üzere dinamiklerini, dinsel bir ihtilaftan ziyade, eski kabile dengelerinden almaktadır.

Ka‘b b. el-Eşref ile Hz. Muhammed arasında cereyan eden husumetin muhtemel diğer bir nedeni, Hz. Muhammed’in Baķī‘ adlı mevkide kurmuş olduğu pazarın, Ka‘b tarafından hoş karşılanmamasıdır. Meir Jacob Kister (ö.2010)’ın bu hususta kaleme aldığı özgün bir makale, söz konusu hadiseyi tüm yönleriyle ele alan oldukça ciddi bir araştırmadır. Kister’in bu husustaki temel referanslarından birisi, hadis ve fıkıh âlimi es-Semhūdī (ö. 911/1506)’dir. Onun naklettiklerine göre,

(Ka‘b’in öldürülmesinin ardından ez-Zubeyr b. ‘Avvām’a hibe edileceğinden) Bakī‘u‘z-Zubeyr adını alacak olan mevkide, Hz. Peygamber tarafından bir çadır kurulmuş ve burası pazar yeri olarak tayin edilmiştir. Ne var ki Ka‘b b. el-Eşref buraya geldiğinde, kurulan çadırın iplerini keserek pazarı sabote etmiştir. Hz. Peygamber, Ka‘b’in bu hareketine misilleme olarak, kurduğu pazarı onu daha da sınırlendirecek bir mevkie, yani ileride “Medine Pazarı” ismiyle anılacak olan araziye taşımış ve buradan vergi alınmayacağını duyurmuştur. Kister’in çıkarımlarına göre, Hz. Peygamber ile Ka‘b arasındaki husumetin ilk çıkış noktası, Ka‘b’in, Hz. Peygamber’in kendi toprağına pazar kurmasını engellemeye çalışmasıdır (Kister, 2002: 26). Ka‘b’in Müslümanlar tarafından kurulan bu pazara karşı çıkmasının nedeni, Yahudi ticaretinin rekabet yüzünden zarara uğrayacağı korkusudur. Çünkü Ka‘b, Müslümanların tesis etmeye niyetlendiğı pazarın, Benū Kaynukā‘ Yahudilerinin mevcut pazarına rakip olacağı düşüncesindedir (Kalkavan, 2018: 58). Dolayısıyla bu teorideki düşmanlığın birincil nedeni, tamamen iktisadî anlaşmazlığa dayanmaktadır.

Suikast gerekçesine dair veri sağlayan diğere tarihî metinlere dayandırılan üçüncü teori ise Ka‘b b. el-Eşref’in bir grup Yahudi ile birlikte, Hz. Muhammed’i öldürmek için komplo kurduğu iddiası etrafında şekillendirilmektedir. Bu rivayetlerden birisi, Ka‘b’in ölümünü Uhud Savaşı ile Bi‘rimate olayının (4/645) sonrasına tarihlendiren ‘İkrime el-Berberi (ö. 105/723)’ye aittir. Bu anlatıda, siyer kitaplarındakinin aksine, İslam karşıtlığı hususunda Ka‘b ile Kureyşliler arasında yapılan anlaşmadan bahsedilmemektedir. Anlaşıldığı kadarıyla, ihtilafın başlangıcında, Müslümanlar Benū ‘Āmir’e mensup iki kişiyi yanlılıkla öldürmüş ve bu ölümler nedeniyle Hz. Muhammed’den kan parası talep edilmiştir. Söylendiğine göre, Hz. Peygamber Benū’n-Nađir’e gelerek kan parasının ödenmesi hususunda onların yardımını istemiş, ancak Yahudiler onun bu sıkışıklığından istifade ederek Hz. Muhammed’i öldürmek üzere komplo kurmaya kalkışmışlardır. Yahudiler durumu Ka‘b b. el-Eşref’e açtığına, Ka‘b’in onların bu planını onadığı ve desteklediğı nakledilmektedir (Rubin, 1990: 65-67). Bu üçüncü teori, Hz. Peygambere şiirleri aracılığıyla suikast tertipletmeye çalıştığı için öldürülen ‘Aşmā’ bt. Mervān’ın durumu ile paralellik göstermektedir.

Ka‘b’in ileride detaylıca ele alacağımız propaganda şiirleri ise onun öldürülmesinin ardındaki en nihai etkidir. Elimizdeki verilere göre, onun bu süreçteki şiirsel faaliyetleri, Kureyşli müşrikleri kışkırtmak için Mekke’ye gitmesinin hemen akabinde başlamaktadır.

4. Ka'b b. el-Eşref'in Mekkeli Müşriklerle İslam Aleyhinde Savaşacaklarına Dair Anlaştığını Aktaran Rivayetler ve Ka'b'in Etkinliklerinin Tarihlendirilmesinin Zorluğu

Ka'b b. el-Eşref suikastına giden sürecin en belirgin tırmanış noktasının, Bedir Savaşı'nın ardından yaşanan gelişmeler olduğu kaydedilmektedir. Ne var ki bu konu, tarihî metinler vasıtasıyla tetkik edildiğinde, olayların gelişimi hususunda tefsir kayıtları ile siyer kayıtları arasında belirgin farklılıkların söz konusu olduğu gözlemlenmektedir. İbn Hişâm gibi önemli siyer tarihçilerinin eserlerinde, Ka'b'in ölümüyle sonuçlanan sürecin seyri kapsamında, onun saldırgan şiirlerinin çok daha etkili olduğu gözlemlenmektedir. Bu süreci başlatan olay, Ka'b'in Mekke'ye giderek Kureyşli müşrikleri Müslümanların aleyhinde kışkırtmasıdır. Anlatıldığına göre, Mekkeli müşrikler Bedr Savaşı'nda yenildiğinde, Hz. Peygamber, Zeyd b. Hârişe ve Abdullah b. Revâha'yı Müslümanların zaferini duyurmaları ve öldürülen müşriklerin kimler olduğunu haber vermeleri için farklı bölgelere göndermiştir. Ka'b b. el-Eşref, önde gelen pek çok müşrikin öldürüldüğü haberini alınca, galeyana gelerek şunları söylemiştir: *"Bunlar doğru mu? Bu iki adamın [yani Zeyd ile Abdullah'ın] ismini saydığı kişilerin Muhammed tarafından öldürüldüğüne inanıyor musunuz? Onlar Arapların şerefli kimselerindedir ve insanların hükümdarlarıdır. Allah'a ant olsun ki, şayet Muhammed bu insanları vurduysa, yerin dibi yerin üstünden evladır."* Ka'b haberlerin doğru olduğunu anladığında, kent sakinlerini Müslümanlara karşı kışkırtmak ve iki taraf arasında yeni bir savaş başlatmak amacıyla Mekke'ye gitmek üzere yola çıkacaktır (İbn Hişâm, 1375/1955: 2/51-52).

Ne var ki el-Beğevî (ö. 516/1122) gibi bazı önemli tefsircilerin kayıtlarına göre, yaşananlar Uhud Savaşı'nın ardından gerçekleşecektir. Bilindiği üzere, Hz. Muhammed Medine'ye geldiğinde, Benü'n-Nađîr'e mensup Yahudilerle Müslümanlar arasında, birbirleriyle savaşmayacaklarına dair uzlaşmaya varılmıştır. Uhud yenilgisine kadar Yahudilerin bu mutabakata bağlı kaldıkları, lakin Müslümanların hezimete uğramasıyla cesaretlenerek anlaşmadan caydıkları ve düşmanlıklarını alenen göstermeye başladıkları kaydedilmektedir. Tarihçiliğin bu versiyonunda, Ka'b b. el-Eşref kırk Yahudi'yle birlikte Mekke'ye gitmekte ve burada Yahudilerle Kureyşlilerin Hz. Muhammed'e karşı birlikte hareket edeceklerini taahhüt ederek Ebū Sufyân'la gizli bir anlaşmaya varmaktadır. Bu aşamada, ne ilginçtir ki, mutabık olan tarafların, Kâbe örtüsünün altına girerek anlaşmaya bağlı kalacaklarına dair yemin ettikleri anlatılmaktadır. Ka'b, Medine'ye döndüğünde, Hz. Cebrail'in Ebū Sufyân ile yapılan söz konusu anlaşmayı Hz. Peygamber'e haber verdiği ve böylelikle Ka'b'in öldürülmesinin emredildiği söylenmektedir (Uri, 1990: 65-66). Elbette bu anlatı, siyer

kaynaklarında karşımıza çıkan rivayetlerle çelişmektedir. Üstelik bu rivayette, Ka‘b’in Kâbe örtüsünün altında yemin ettiğinin anlatılması, olayın daha da şüpheli bir zemine yerleştirilmesine sebebiyet vermektedir. Çünkü dinine bağlı bir hahamın, dönem putperestlerine has böylesi bir ritüele iştirak etmesi son derece şüphe uyandırıcıdır. Muhtemelen bu rivayetler, Ka‘b’in putlara secde ettiğini kurgulayan geleneklerin devamı yahut öncüsü niteliğindedir. Dolayısıyla Ka‘b hususunda, siyer kaynaklarının referans alınması daha doğru bir yaklaşım olacaktır.

5. Ka‘b b. el-Eşref’in Mekkeli Müşriklerin Ardından Mersiye Nazmetmesi ve Müslüman Şairlerle Şiirsel Atışmaya (Munâkaða) Girişmesi

Bedir Savaşı’nın ardından müşrikleri galeyana getirmek için gittiği Mekke’de, Ka‘b’in el-Muṭṭalib b. Ebî Vedâ’a b. Dümeyra es-Sehmî’ye konuk olduğu kaydedilmektedir. Nakledildiği kadarıyla, el-Muṭṭalib, Yahudi şairi ilk başlarda ikramlarla ağırlayacak olan ‘Ātike bint Esîd ibn Ebî'l-‘İş b. Umeyye b. ‘Abdi Şems b. ‘Abdi Menâf’ın kocasıdır. Ka‘b’in burada bulunduğu sürede, insanları Hz. Peygamberin aleyhinde kışkırtmak amacıyla propaganda şiirleri nazmettiği bilinmektedir (İbn Hişâm, 1375/1955: 2/51-52). Bu bağlamda, Hartwig Hirschfeld (ö. 1934)’in, Ka‘b’a nispet edilen beyitlerin tümüyle orijinal parçalar olmayabileceği fikrini savunduğu belirtilmelidir (Hirschfeld, 1904: 7/400). Bu savını detaylıca gerekçelendirmeyen Hirschfeld’in haklı olma olasılığına rağmen, Ka‘b’in şiirlerinin orijinalitesini bütünüyle reddetmek doğru olmayacaktır. Muhtemelen onun mevcut kasidelerinde, yalnızca râvîlerin unutkanlığından yahut bazı kelimeleri karıştırmalarından kaynaklanabilecek, sınırlı, art niyetsiz ve istemsiz bir tahrif vuku bulmuş olabilir. Ka‘b, bu minvaldeki kasidelerinden birisinde, Bedir Savaşı’nda öldürüldükten sonra kuyuya atılan müşriklere, yani diğer bir deyişle *Aşhâbu'l-Kalîb* (أَصْحَابِ الْقَلِيبِ)’e ağıt yaktmaktadır (İbn Hişâm, 1375/1955: 2/51-52):

وَلِمَاتِلْ بَدْرٍ تَسْتَهْلُ وَتَدْمُغُ
لَا تَبْعُدُوا إِنَّ الْمُلُوكَ تُصَرِّغُ
ذِي بَهْجَةٍ يَا أُوَيْ إِلَيْهِ الضُّبَيْغُ
حَمَّالٌ أَنْقَالٍ يَسُودُ وَيَرْبَعُ
إِنَّ ابْنَ الْأَشْرَفِ ظَلَّ كَعْبًا يَجْرَعُ
ظَلَّاتٌ تُسُوخُ بِأَهْلِهَا وَتُصَدِّغُ
أَوْ عَاشَ أَعْمَى مُرَعْنَا لَا يَسْمَعُ
خَسَعُوا لِقَتْلِ أَبِي الْحَكِيمِ وَجَدَعُوا
مَا نَالَ مِنْهُ الْمُهْلِكِينَ وَتَبَّغُ
فِي النَّاسِ بَيْنِي الصَّالِحَاتِ وَيَجْمَعُ
يَحْمَى عَلَى الْحَسَبِ الْكَرِيمِ الْأَزْوَعُ

1. طَحَّاتٌ رَحَى بَدْرٍ لِمَهْلِكِ أَهْلِهِ
2. قَتَلَتْ سَرَاهُ النَّاسِ حَوْلَ جِيَاضِهِمْ
3. كَمْ قَدْ أُصِيبَ بِهِ مِنْ أُبَيْضِ مَا جِدِ
4. طَلَّقَ الْبَيْدِينَ إِذَا الْكُوكِبُ أَخْلَفَتْ
5. وَيَقْبُولُ أَقْوَامَ أَسْرُ بِسُخْطِهِمْ
6. صَدَّقُوا فَلَيْتَ الْأَرْضُ سَاعَةً قَتَلُوا
7. صَارَ الَّذِي أَتَرَ الْحَدِيثَ بِطَعْنِهِ
8. تُبْيُتُ أَنْ بَيْي الْمَغِيرَةَ كُلَّهُمْ
9. وَالْبَارِ رَبِيعَةَ عِنْدَهُ وَمَنْبَهُ
10. تُبْيُتُ أَنْ الْحَارِثُ بِنَ هِشَامِهِمْ
11. لِيُرُونَ يَتْرَبُ بِالْجُمُوعِ وَإِنَّمَا

1. *Bedr'in değirmeni, halkını öldüresiye öğütmüştür. Bedr gibi [hadiselerde] sesini yükseltir, gözyaşı dökersin.*
2. *İnsanlar arasında asilzade olan kişiler, kendi su kaynaklarının yanında katledildiler. [Ne var ki] hükümdarların yere serilmesinde şaşıracağınız bir şey yoktur!*
3. *[Eli yüzü] ak olan ve fakirleri barındıran kaç tane soylu ve yakışıklı adam vurulmuştur [bu güne kadar]...*
4. *...[Yağış getirmesi umulan bereket] yıldızları[nun] yağmur vermediği [darlık günlerinde dahi] eli açık olan, [insanların] yüklerini üstlenen, [halkına] liderlik eden ve [kabile reisi olduğundan ganimetin] dörtte birini alan [kaç babayiğit vurulmuştur!]*
5. *Kızgınlıkları beni sevindiren bazı insanlar diyorlar ki: 'el-Eşref'in oğlunun "topuğu" [yani Ka'b] halen kederle [yaralanmış durumda]'.*
6. *Doğru söylemişler! Keşke onların öldürüldüğü saatte yeryüzü [paramparça olup] yarılrsa ve içinde yaşayanların tümünü yutsaydı!*
7. *Bu haberi yayan kişi, ya bir darbeyle vurulsun yahut kör ve işitemeyen bir adam olarak ürkütülmüş halde yaşasın!*
8. *Haber aldım ki, Ebū'l-Ḥakīm'in öldürülmesi yüzünden Benū'l-Muğīra'nın tümü [sindirilerek] aşağılandı ve burunları kesildi. [Yani itibarlarını kaybettiler]...*
9. *...[Keza] onunla birlikte Rebī'a'nın iki oğlu ve Munebbih [için söyleyeceklerim de aynıdır]. [Yemen kralı] Tubba' bile [orada] öldürülen kişilerin nail olduğu [şerefe] nail ol[a]mamıştır.*
10. *Haber aldım ki, onların el-Ḥāriş b. Hişām'ı, insanlar arasında iyilik yapıyor ve [bir ordu] topluyor...*

11. ...Yeşrib'i birliklerle ziyaret etmek için. Asil bir soyu ancak [onun gibi] yakışıklı birisi koru[yabilir] (İbn Hişâm, 1375/1955: 2/52).

Bilindiği üzere, dönemin gelenekleri gereğince, kendi aleyhlerinde şiir söylenen şairlerin kasidelerine karşı, Müslümanların kendi şiirleriyle misilleme yapması gerekmektedir. Hassân b. Şābit'in, Ka'b'ın bu şiirine bir kasidesi aracılığıyla karşılık verdiği kaydedilmektedir. İbn Hişâm, söz konusu kasideyi aktarmasına rağmen, bu kasidenin Hassân'a nispet edilmesine, çoğu şiir âliminin karşı çıktığını belirtmektedir:

1. أَبْكَى لِكَعْبٍ نُّمَّ غُلَّ بَعْبِرَةٍ	مِنْهُ وَعَاشٍ مُجَدَّعًا لَا يَسْمَعُ؟
2. وَلَقَدْ رَأَيْتُ بِبَطْنِ بَدْرِ مِنْهُمْ	قَتَلَى تَسْحُحُ لَهَا الْعُيُونُ وَتَدْمَعُ
3. فَأَبْكَى فَقَدْ أَبْكَيتَ عَبْدًا رَاضِعًا	شَيْبَةَ الْكَأْبِيبِ إِلَى الْكَأْبِيَّةِ يَنْبَغُ
4. وَلَقَدْ شَفَى الرَّحْمَنُ مَنَاسِدًا	وَأَهَانَ قَوْمًا قَاتَلُوهُ وَصُرَّغُوا
5. وَتَجَا وَأَفْلَيْتَ مِنْهُمْ مَنْ قَلْبُهُ	شَغَفَ يَظُلُّ لِحُورِهِ يَتَصَدَّغُ

1. Ka'b onun için tekrar tekrar ağlamaya durarak gözyaşı mı döküyor? [Keza] hiçbir şey duymadan aşığılanmış olarak mı yaşıyor?

2. Ben Bedir Vadisi'nde onlardan bir kısmını görmüş idim. Öldürülmüşlerdi; gözler onlar için yaş akıtıp gözyaşı döküyordu.

3. Ağla bakalım ['Ātika]! [Çünkü] sen, dişi bir köpekçiğin peşinden giden erkek bir köpekçiği gibi [ağlayan] adi bir köleyi ağlattın.

4. Rahmeti bol olan [Allah], bizden bir lidere dirlik verdi. Ona karşı savaşan insanları rezil etti; yere çalındılar!

5. Onların arasından kalbi korkuya dalıp [da kaçan] kişi kurtulmuştur. Ancak kalp zarı hala korkusu nedeniyle çarpıp durur" (İbn Hişâm, 1375/1955: 2/53).

Ka'b'ın söz konusu şiirine, Hassân b. Şābit'in yanı sıra, Meymüne bt. 'Abdillāh adındaki Müslüman bir hanımın da karşılık verdiği rivayet edilmektedir. İsmi geçen hanım, Belī'nin bir kolu olan Benū Mureyd'e mensuptur. Onların el-Ce'ādira denilen Benū Umeyye b. Zeyd'in müttefikleri olduğu bilinmektedir. Ancak şiir eleştirmenleri, bu hanımın şiirinin de uydurma olduğu yönünde fikir beyan etmektedir. İbn İshak'ın rivayet ettiği kaside, şu şekildedir:

1. تَحَنَّنَ هَذَا الْعَبْدُ كُلَّ تَحَنُّنٍ	يُبْكَى عَلَى قَتَلَى وَلَيْسَ بِنَاصِبِ
2. بَكَتْ عَيْنٌ مِنْ يَبْكَى لِبَدْرِ وَأَهْلِهِ	وَعَلَّتْ بِمَثَابِهِهَا أَلْوَيْ بُنْ غَالِبِ

3. فَلَيْتَ الَّذِينَ ضُرِّجُوا بِدِمَائِهِمْ
4. فَيَعْلَمُ حَقًّا عَنِ يَقِينِ وَيُبْصِرُوا
يَرَى مَا بِهِمْ مَنْ كَانَ بَيْنَ الْأَخَاشِبِ
مَجْرَهُمْ فَوْقَ اللَّحَى وَالْحَوَاجِبِ

1. Bu köle, durmadan dert yanıp duruyor. Yorulmak bilmeden, [Bedir'de] öldürülenlere ağlıyor.
2. Bedir ve ehli için ağlayan kişinin gözü varsın ağlasın! Lu'eyy b. Gâlib ise bunun iki misli ağlasın!
3. Keşke kanlarına bulanana kişiler, [Mekke] dağlarının arasında yaşayan kimseler tarafından görülseydi.
4. O zaman hakikaten de çok iyi bilirlerdi; sakallarının ve kaşlarının üzerinde nasıl sürüklendiklerini [kendi gözleriyle] görürlerdi! (İbn Hişâm, 1375/1955: 2/53).

Ka'b b. el-Eşref'in, Meymüne'nin bu şiirine, bir karşılık kasidesiyle yanıt verdiği söylenmektedir. Ancak söz konusu kasidede, Ka'b'ın Kâbe üzerine yemin etmesi, kasidenin uydurma olduğu izlenimini uyandırmaktadır:

1. أَلَا فَارْجُوا مِنْكُمْ سَفِيهَا لِنَسَلُمُوا
2. أَتَشْتُمْنِي أَنْ كُنْتُ أَبْكِي بِعَبْرَةٍ
3. فَإِنِّي لَبَاكٍ مَا بَقِيَتْ وَذَاكَرٌ
4. لَعَمْرِي لَقَدْ كَانَتْ مُرِيدٌ بِمَعَزَلٍ
5. فَحَقٌّ مُرِيدٌ أَنْ تُجِدَّ أَنْوَفُهُمْ
6. وَهَبْتُ نَصِيْبِي مِنْ مُرِيدٍ لِحَعْدَرٍ
عَنْ الْقَوْلِ يَأْتِي مِنْهُ غَيْرَ مُقَارِبِ
لِقَوْمِ أَتَانِي وَدُهُمْ غَيْرُ كَاذِبِ
مَاتَرُ قَوْمٍ مَجْدُهُمْ بِالْحَبَاكِجِ
عَنْ الشَّرِّ فَاحْتَالَتْ وَجُوهُ الثَّعَالِبِ
بِشْتُمِهِمْ حَيَّ لَوْيَ بِنِ غَالِبِ
وَفَاءً وَيَبْتَ اللَّهُ بَيْنَ الْأَخَاشِبِ

1. Hey! Söylediği yersiz sözlerden kurtulabilmeniz için, sizin şu ahmak [kadını evvela aramızdan] bir çekin!
2. Hiçbir samimiyetsizlik olmaksızın, sevdiğim insanlar uğruna gözyaşı döktüğüm için bana sövüyor musun?
3. Yaşadığım sürece ağlayan birisi olacağım ve şanları [Mekke'nin] evlerini dolduran insanların kahramanlıklarını anacağım.
4. Ömrüme ant olsun ki, Mureyd [oğulları] önceden kötülükten uzaktı; [ama gel gör ki şimdi] yüzleri [değiştirdi], [adeta] tilkiye döndüler.

5. *Mureyd [oğulları], Lu'eyy b. Gâlib'in boyuna sövmeleri dolayısıyla, burunlarının kesilmesini hak etmiştir.*

6. *[Mekke] dağları arasındaki Allah'ın beytine ant olsun! Vefa gereği, hibe ediyorum Ca'der'e Mureyd'den olan hissemi! (İbn Hişâm, 1375/1955: 2/54).*

Ka'b'ın Mekke'de şiirleriyle propaganda faaliyeti yürütmesini engellemek amacıyla, Hz. Muhammed çok geçmeden gerekli önlemleri almaya başlayacaktır. Bu kapsamda tercih ettiği ilk yöntem, Ka'b'ı kendi silahıyla vurmaktır, yani Mekke'de Ka'b'ı ağırlayan kişileri hicvettiler. Şairin kovulmasını sağlamaktır. Anlatıldığına göre, Hz. Muhammed'e Ka'b'ı ağırlayanların isimleri hakkında istihbarat bilgisi ulaştığında, derhal baş şairi Hâssân b. Şâbit'i çağırarak hicvedilmesi gereken kişilerin adlarını bildirmektedir. Hâssân'ın, Ka'b'ı ağırlayanları hedef aldığı kasidelerinden günümüze ulaşan meşhur bir örnek şöyledir:

1. أَلَا أُبَلِّغُوا عَتَّى أَسِيداً رَسَالَةً
2. لَعَمْرُكَ مَا أَوْفَى أَسِيدٌ بِجَارِهِ
فَخَالَكَ عَبْدٌ بِالسَّرَابِ مُجْرَبٌ
3. وَعَتَّابٌ عَبْدٌ غَيْرُ مَوْفٍ بِذِمَّةِ
وَلَا خَالِدٌ، لَا وَالْمُفَاضَةَ زَيْنْتَبُ
كَذُوبٌ شَوْوَنُ الرَّأْسِ قِرْدٌ مُدْرَبُ

1. *Kim benden Esîd'e bir mesaj ulaştırır? Senin dayın şarap tiryakisi bir köledir.*

2. *Ömrüne ant olsun ki, Esîd komşusuna karşı [asla] vefalı olmamıştır. Keza ne Halid ne de koca belli Zeyneb [komşusuna vefa gösterir]!*

3. *[Keza] 'Attâb da koruma sağlama noktasında vefalı davranmayan bir köledir. Kafasının içinde, her türlü iş hususunda [durmadan] yalan döner. [Bir şey emredildiğinde hemen yapıveren] eğitilmiş bir maymundur (el-Vâkıdî, 1404/1984: 1/186-187).*

Hâssân'ın hicviyeleri 'Âtike bint Esîd'e ulaştığında, Ka'b'ın evlerine bıraktığı eyeri dışarı atarak: “*Bu Yahudi'nin bizimle ne [alakası] var? Hâssân'ın bize ne yaptığını görmüyor musun?*” dediği kaydedilmektedir. Bunun üzerine Ka'b'ın başka bir yere taşınmak mecburiyetinde kaldığı, ancak Ka'b nereye taşınırsa taşınsın, Hz. Peygamber'in Hâssân'ı çağırarak Ka'b'ı ağırlayanların isimlerini bildirdiği, Hâssân'ın da Ka'b'ı kovduruncaya kadar yeni ev sahiplerini hicvetmeyi sürdürdüğü aktarılmaktadır. Rivayetlere göre, Ka'b'ın Medine'ye dönme kararı almasında, artık sığınabileceği bir yer bulamamasının rolü büyüktür (el-Vâkıdî, 1404/1984: 1/186-187). Ancak bu anlatıların yoğun bir mübalağa ile yoğrulmuş olması muhtemeldir.

6. Ka'b b. el-Eşref'in Müslüman Hanımları Tahkir Etmek Amacıyla Gazel Şiiri Söylemeye Başlaması

Ka'b'ın Medine'ye dönmek zorunda kalması, saldırganlığının daha da şiddetlenmesine sebebiyet verecektir. Ancak bu süreçte benimsediği metot, bir hahama kesinlikle yakıştırılmayacak kadar seviyesizdir. Nitekim artık iftira dolu kasidelerinde Müslüman hanımları konu edinmeye başlayacak, hatta Hz. Peygamberin amcası Abbas'ın hanımı Ummu'l-Faḍl Lubābe bint el-Hārīş (ö. 650) için uygunsuz bir şiir nazmetmeye dahi cüret edecektir. Ka'b'ın bu eylemlerinin tek amacı, tahmin edileceği üzere, Müslümanları, hanımları üzerinden tahkir etme çabasıdır. Bu şiirlerinin orijinalliği kabul edilecek olursa, Ka'b'ın böylesi günahkâr bir provokasyona girişirken Musevi geleneklerinin tamamen dışına çıktığı ve bütünüyle başına buyruk hareket ettiği belirtilmelidir. Muhtemelen onun bu gafletinin ardında, Arap kökenli olan ve büyük olasılıkla pagan inancına sahip bulunan baba tarafından aldığı kültürel aktarımın rolü büyüktür. Kaldı ki dönemin putperest Arapları açısından bile, böylesine centilmenlik dışı bir hareketin hoş görülmesi katiyen mümkün değildir. eṭ-Ṭaberî'nin rivayetleriyle günümüze ulaşan Ka'b'ın söz konusu kasidesi, görüleceği üzere oldukça müstehcen imalar ihtiva etmektedir. Lakin büyük İslam tarihçileri, suikastın hangi şartlar altında gerçekleştirildiğinin doğru şekilde anlaşılabilmesi için, kasideyi olduğu gibi kaydetme fedakârlığını göstermişlerdir:

وَتَارِكٌ أَنْتَ أُمَّ الْفَضْلِ بِالْحَرَمِ	1. أَرَا جِلُّ أَنْتَ لَمْ تَحُلْ بِمَنْقَبَةٍ
مِنْ ذِي الْقَوَارِيرِ وَالْحَنَاءِ وَالْكَتَمِ	2. صَفْرَاءُ رَادِعَةٌ لَوْ تُعْصَرُ انْعَصَرَتْ
إِذَا تَأْتَتْ قِيَامًا تَمْ لَمْ تُقَمِ	3. يَرْتَجُّ مَا بَيْنَ كَعْبَيْهَا وَمَرْفَقِهَا
وَالْحَبْلِ مِنْهَا مَتَيْنٌ غَيْرُ مُنْجِمِ	4. أَشْبَاهُ أُمَّ حَكِيمٍ إِذْ تُوَاصِلُنَا
وَلَوْ تَشَاءُ شَقَّتْ كَعْبًا مِنَ السَّقَمِ	5. إِحْدَى بِنِي عَامِرٍ جُنَّ الْفُؤَادُ بِهَا
أَهْلُ التَّجْلَةِ وَالْإِيفَاءِ الدِّمَمِ	6. فَرَّغَ النَّسَاءِ وَفَرَّغَ الْقَوْمَ وَالذُّهَا
حَتَّى تَجَاثُّ لِنَافِي لَيْلَةِ الظَّلَمِ	7. لَمْ أَرِ شَمْسًا بَلْبِلَ قَبْلِهَا طَلَعَتْ

1. *Sen [Mekke Vadisi] geçidinde durmayıp gidiyor musun? Ummu'l-Faḍl'ı [Mekke'deki] Harem'de mi bırakıyorsun?*

2. *Parfüm şişesi [satan] kişiden [aldığı] safran rayhasını sürünmüştür. Onu sıkıştırıverirsen, [safran], kına ve saç boyası [kokusunu] dışarı salar.*

3. *Ayağa kalkacak gibi olup kalkmayınca, bileğiyle iki topuğu arasında kalan [kalçaları] titreşir.*

4. *Ummu Hakīm ile birbirimize kavuştuğumuzda [yaşananlara] benzer şekillerde, onunla [aramızda] bulunan bağ sağlam ve kesintisizdir.*

5. *Benū ‘Āmir’den [insanın] kalbini büyüleyen birisidir. Şayet o dilerse, Ka‘b’in hastalığını iyileştir[iver]ir.*

6. *Kadınların başıdır; babası da halkının başı. Onlar ki sözünü tutan [saygın kimselerdir]. Sorumluluklarını yerine getirirler.*

7. *Karanlıkların kapladığı bir gecede kendisini bizlere göstermesine kadar, gece doğan bir güneşi daha önce hiç görmemiştim (eṭ-Ṭaberī, t.y.: 2/488; ez-Zehebī, 1410/1990: 1/159-160).*

7. Ka‘b b. el-Eşref’in İnfaz Emrinin Verilmesi

Ka‘b b. el-Eşref’in Müslüman hanımları diline dolama küstahlığı, bardağı taşıran ve kendi sonunu hazırlayan en büyük etken olacaktır. Bilindiği üzere, Hz. Muhammed’in İslam aleyhinde faaliyet yürüten şairlerin etkisiz hale getirilmesi hususunda seçtiği yöntem, genellikle hedef alınan kişiyle aralarında kabile bağı bulunan bir Müslüman tarafından, söz konusu şairin pusuya düşürülerek ortadan kaldırılmasıdır. Ka‘b, Hz. Peygamber tarafından ölüm fermanı verilen şairler arasındaki muhtemelen en azılı muhaliftir. Çünkü Ka‘b’in haricindeki Yahudi şairler, yalnızca Hz. Peygamberi hicvediyorken, Ka‘b işleri ileri götürerek Hz. Peygamberin ailesindeki hanımlara dahi dil uzatmaya kalkışacaktır. Hz. Peygamber her zaman yaptığı üzere, İslam’ın Medine’de yayılmasının önündeki engelleri ortadan kaldırabilmek adına, harekete geçmekte gecikmeyecektir. İslam aleyhtarı şairlere düzenlenen suikastlar, İslam yazınında, dine düşmanlık eden kişilerin susturulması amacıyla atılmış adımlar olarak değerlendirilmektedir (Akbaş, 2017: 118). Bir tarihçi perspektifinden bakıldığında, Ka‘b’in öldürülmesiyle sonuçlanan sürecin ardında çeşitli siyasî faaliyetlerin bulunduğu düşünülmektedir. Ancak İslam öncesi Arap şiirini ve Arapların bu şiirlere bakışını yakından tanıyan edebiyat araştırmacıları, Ka‘b’in ölüm emrini verdiren temel etkenin, onun şiirsel propaganda faaliyetleri olduğunu çok iyi bilmektedir. Hatta Hz. Peygamber, Ka‘b’i öldürtme nedenini Yahudilere açıklarken, onun saldırgan şiirlerinden duyduğu rahatsızlığı gerekçe göstererek bu husustaki tüm soru işaretlerini bizzat ortadan kaldırmaktadır (Gülgeç, 2018: 258).

Ka‘b için verilen ölüm fermanı, diğer şairler için verilen emirlerden çok daha kompleks bir yapıya sahiptir. Onun Arap

edebiyatında işgal ettiği yerle, dönemin diğer muhalif Yahudi şairlerinin konumunun kıyaslanması dahi doğru olmayacaktır. Her şeyden evvel, diğer şairlerin aksine, Kur'an'daki bazı ayetlerin bizzat Ka'b'a işaret ettiğini öne süren hem klasik hem modern pek çok görüşün bulunduğu belirtilmelidir. Bu durum, Ka'b'ın propaganda şiirlerinin ne denli önemsendiğinin en bariz göstergelerinden yalnızca biridir. Örneğin; bu husustaki bir teoriye göre, A'râf Suresi'nin 175-176. ayetleri, Ka'b'ın muhalif eylemlerini geçersiz kılmayı amaçlıyor olmalıdır (Hirschfeld, 1902: 94-95). Söz konusu ayetler şu şekildedir:

وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ الَّذِي آتَيْنَاهُ آيَاتِنَا فَانسَلَخَ مِنْهَا فَاتَّبَعَهُ الشَّيْطَانُ
فَكَانَ مِنَ الْغَاوِينَ. وَلَوْ شِئْنَا لَرَفَعْنَاهُ بِهَا وَلَكِنَّهُ أَخْلَدَ إِلَى الْأَرْضِ
وَاتَّبَعَ هَوَاهُ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ الْكَلْبِ إِنْ تَحْمِلَ عَلَيْهِ يَلْهَثُ أَوْ تَتْرَكُهُ
يَلْهَثُ ذَلِكَ مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا فَاقْصُصْ الْقِصَصَ لَعَلَّهُمْ
يَتَفَكَّرُونَ

Kendisine ayetlerimizi verdiğimiz hâlde, onlardan sıyrılıp da şeytanın kendisini peşine taktığı, bu yüzden de azgınlardan olan kimsenin haberini onlara anlat. Dileseydik o ayetlerle onu elbette yüceltirdik. Fakat o, dünyaya saplanıp kaldı da kendi heva ve hevesine uydu. Onun durumu köpeğin durumu gibidir: Üzerine varsan da dilini sarkıtıp solur; kendi hâline bıraksan da dilini sarkıtıp solur. İşte bu, ayetlerimizi yalanlayan toplumun durumudur. Şimdi onlara bu olayları anlat ki düşünsünler (Kur'an, 2011: 7/175-176).

Söz konusu ayetlerde Ka'b b. el-Eşref'in kastedildiğini savunan Hartwig Hirschfeld, ayetlerin içerisinde Ka'b'a işaret edilen iki imanın bulunduğunu öne sürmektedir. Ona göre, Kur'an'da bahsi geçen bu karakter, yani Allah'ın ayetlerini elde ettiği bildirilen kişi, Tevrat ilmine sahip olduğu kaydedilen Ka'b b. el-Eşref'ten başkası değildir. Ayrıca bu bağlamda, Ka'b'ın Müslümanları rahatsız edecek şiirler nazmetmiş olması dolayısıyla, dilini sarkıtın bir köpeğe benzetildiği savunulmaktadır. Hirschfeld'in teorisinde son olarak, "kelb" (köpek) sözcüğü ile şairin ismi (Ka'b) arasında bir tür aliterasyon oluşturulduğuna dikkat çekilmektedir (Hirschfeld, 1902: 94-95). Onun çıkarımlarına dayanarak, burada kastedilen kişinin Ka'b olabileceğini kabul etmek, gerçekten de akla yatkın görünmektedir. Lakin farklı İslâm geleneklerinde, bu görüşe alternatif olarak, söz konusu kişinin Umeyye b. Ebî's-Salt (ö. 8/630 [?]), Nu'mân b. Şayfî er-Râhib yahut Tevrat'ta ismi geçen Bel'am b. Bâ'urâ' olduğunu savunan farklı görüşlerin bulunduğu da hatırlatılmalıdır (Harman, 1992: 5/389-390). Gerçi Ka'b'ın durumuna kıyasla, bahsi geçen diğer isimlerin, Kur'an tarafından bu denli şiddetli

bir dille eleştirilmesi için, ilk ihtimaldeki kadar düşmanca bir ortamın söz konusu olmadığı aşikârdır. Ancak görünüşe göre bu gizemin tatmin edici bir delille aydınlatılabilmesi mümkün değildir.

Kur'an'daki bu atıflar Ka'b için yapıldıysa dahi, onun öldürülmesi yönünde herhangi bir imanın bulunmadığı ortadadır. Ancak şairin ölüm emrinin detaylandırılması, Kur'an'a değil, hadis geleneklerine dayanılarak yapılmaktadır. Siyer kaynakları, Ka'b'ın infaz talimatının nasıl verildiğini son derece tafsilatlı şekilde aktarmaktadır. Kaydedildiğine göre, Hz. Muhammed yaşanan tüm olayların ardından, artık Ka'b'ın etkisiz hale getirilmesine karar vermiş ve: “مَنْ لِي بَأْسٍ؟ الْأَشْرَفُ؟” *“Kim benim için İbnu'l-Eşref [sorununu ortadan kaldırır?]*” buyurmuştur. Bunun üzerine Benü 'Abd'il-Eşhâl'in müttefiki (*halîf*) olan Muhammed b. Mesleme: “Allah'ın elçisi! Senin için onu ben [hallederim]; onu öldürürüm!” demiştir. Hz. Peygamber ise: “فَاعْفُ عَنْ ذَلِكَ” *“Eğer buna güç yetirebilirsen, yap!”* buyurmuştur. Bunun üzerine Muhammed b. Mesleme'nin üç gün boyunca yemeden içmeden kesilerek beklemeye koyulduğu söylenmektedir. Hz. Peygamber durumu haber aldığı anda, onu yanına çağırarak niçin yemeden içmeden kesildiğini sormuştur. Böylelikle Muhammed b. Mesleme'nin sıkıntısının, yerine getirip getiremeyeceğini bilmeksizin, Hz. Peygamber'e söz vermiş olmasından kaynaklandığı anlaşılacaktır. Hz. Muhammed arkadaşına moral vermek amacıyla: “إِنَّمَا عَلَيْكَ الْجَهْدُ” *“Sana düşen, yalnızca [bunun için] çaba sarf etmendir.”* buyuracaktır. Muhammed b. Mesleme, Hz. Peygambere: “Allah'ın elçisi! [Ka'b'ı öldürebilmemiz için] söylememiz gereken [bazı yalan] sözler var.” demiştir. Bunun üzerine Hz. Peygamber, “قُولُوا مَا بَدَأَ لَكُمْ فَانْتُمْ فِي حَلٍّ مِنْ ذَلِكَ” *“Size doğru geleni deyiniz! Bu hususta serbestsiniz.”* buyurmuştur (İbn Hişâm, 1375/1955: 2/54-57).

Hz. Muhammed'in arkadaşlarının planına müsaade etmesinin ardından, Ka'b'ı öldürmek üzere, Muhammed b. Mesleme, Ka'b'ın sütkardeşi Ebū Nâ' ile Silkân b. Selâme b. Vaqş, 'Abbād b. Bişr b. Vaqş (ö. 12/633), el-Hâriş b. Evs b. Mu'âz ve Ebū 'Abs b. Cebr bir araya gelerek yola koyulmuş, ama önden Silkân b. Selâme'yi sütkardeşinin yanına göndermişlerdir. Silkân ile Ka'b bu süre zarfında sohbet etmiş, karşılıklı şiirler okuyarak vakit geçirmişlerdir. Silkân bir süre sonra: “İbnu'l-Eşref! Bak hele! Sana bir ihtiyacım dolayısıyla geldim. Bunu anlatmak istiyorum; ama sır olarak tut” demiştir. Ka'b: “Yaparım” deyince, Silkân şunları söylemiştir: “Bu adamın [yani Hz. Muhammed'in] gelişi büyük bir sına! Bizimle Arapları düşman etti! [Bize karşı birlik olup] tek bir yaydan bizi vuruyorlar! Bize karşı yollar kesildi. [Dolayısıyla] Aileler[imiz] dağıldı. Ailelerimiz de biz de yokluğa düştük.” Bunun üzerine Ka'b: “Ben İbnu'l-Eşref'im! Allah'a yemin olsun ki, sana işlerin [ilerleyen süreç içerisinde] söylediğim gibi olacağını bildiririm!” demiştir. Müteakiben Silkân: “Bize yemek satmanı istiyorum.

Biz de sana rehin bırakır, bunu güvence kılarız; sen de bu hususta cömert davranırsın.” demiştir. Ka‘b onlardan çocuklarını rehin bırakmalarını isteyince, Silkān şunları söylemiştir: *“Bizi rüsva etmek istedin! Benim yanımda benimle aynı görüşte olan arkadaşlarım var. Sana onları getirmek istiyorum; onlara satar cömert davranırsın. Sana rehin olarak, borcu kapatmaya yetecek kıymette olan silahlar[ımızı] bırakacağız.”* Tahmin edileceği üzere, Silkān’ın bunu yapmaktaki amacı, Ka‘b’ın gelen silahlı kişileri gördüğünde, kendisine tuzak kurulduğunu anlamamasıdır. Ka‘b, silahları rehin olarak almayı kabul etmiştir. Silkān daha sonra arkadaşlarının yanına dönmüş, gelişmeleri anlatmış, silahlarını almalarını ve yanında toplanmalarını söylemiştir (İbn Hişām, 1375/1955: 2/54-57).

Ka‘b’ı öldürmek üzere ön hazırlıklarını tamamlayan birlik, öncelikle Hz. Peygamberin huzuruna çıkmıştır. Hz. Peygamber onlarla Bakī‘u’l-Ġarqad mevkiine kadar yürümüş, burada: *“انطلقوا على اسم الله؛ اللهم”* “Allah’ın ismi ile gidiniz! Allah’ım onlara yardım et!” diyerek arkadaşlarını uğurlamış ve evine geri dönmüştür. Mehtaplı olduğu kaydedilen gecede, sahabeler Ka‘b b. el-Eşref’in kalesine gelene kadar yürümüşlerdir. Oraya ulaştıklarında, Ka‘b’ın sütkardeşi Ebū Nā’ile, şairi dışarı çağırarak için seslenmiştir. O sırada yeni evlenmiş olan Ka‘b, sesi duyunca yatak çarşafını üstüne geçirmiş, hanımını da bunun ucunu tutarak: *“Sen bir savaşçısın! Savaş erbabı [olan kimseler, gecenin] bu saatinde [korunaklı mevkilerinden aşağı] inmezler”* demiştir. Ka‘b ise: *“[Bu gelen kişi] Ebū Nā’ile; beni uyurken görseydi, uyandırmazdı.”* demiştir. Hanımı: *“Allah’a yemin olsun ki, sesinde bir kötülük olduğunu biliyorum.”* karşılığını vermiştir. Bunun üzerine Ka‘b: *“Bir yiğit, vurulmak için çağrılırsa, ona cevap verir.”* demiş ve aşağı inerek gelenlerle bir saat kadar konuşmuştur. Ebū Nā’ile: *“Bizimle [Medine’nin dışında yer alan] Şi‘bu’l-‘Acūz’a kadar yürümek ister misin? Orada gecenin geri kalanı boyunca sohbet ederiz.”* demiştir. Ka‘b razı olunca, hep birlikte yürümeye başlayarak bir saat yol almışlardır. Daha sonra Ebū Nā’ile elini Ka‘b’ın saçının içine sokmuş, ardından elini koklayarak: *“Bu gece[ki] gibi güzel kokan bir [günü daha önce] hiç görmedim.”* demiştir. Bir saat daha yürüdükten sonra, Ebū Nā’ile aynı eylemi tekrarlamış, böylelikle Ka‘b bir şeyden şüphelenmemiştir. Bir saat daha yol aldıklarında, aynı eylemi üçüncü kez tekrarlamış, Ka‘b’ın başının yanına düşen saçlarını tutmuş, ancak bu kez *“Allah’ın düşmanını vurun!”* diyerek haykırmıştır. Böylelikle birliktekiler ona saldırarak kılıçlarıyla vurmuşlardır. Ancak suikast birliğinin darbeleri, ilk başta hiçbir işe yaramayacaktır (İbn Hişām, 1375/1955: 2/54-57).

Muhammed b. Mesleme, kılıçlarının işe yaramadığını gördüğünde, birden aklına gelen kamasını çekerek hamle yaptığını anlatmaktadır. Ka‘b b. el-Eşref bu esnada bir bağırtı kopararak civar kalelerde oturan herkesi uyandıracaktır. Ancak Muhammed, bu esnada

Ka‘b’in belinin alt kısmına kamasını sokacak ve bunu şairin kasıklarına kadar çekmeyi başaracaktır. Suikastçılara karşı yoğun bir direniş gösteren Ka‘b, aldığı son darbenin etkisiyle daha fazla mukavemet gösteremeyerek nihayet yere serilecektir (İbn Hişām, 1375/1955: 2/54-57). el-Vākidi, suikast birliğinin Ka‘b’in başını kestiğini ve kesik başı Hz. Muhammed’e götürdüklerini aktarmaktadır (el-Vākidi, 1404/1984: 1/186-192). Söylendiğine göre, el-Hāriş b. Evs b. Mu‘āz, arbede esnasında arkadaşlarının kılıçlarından darbe alarak başından yahut bacağından yaralanmış bulunmaktadır. Grup üyeleri aldıkları darbelere rağmen, olay yerinden mümkün olduğu kadar hızlı şekilde uzaklaşmaya çalışmış, Benū Umeyye b. Zeyd’i, Benū Qurayza’yı ve Bu‘ās’ı geçerek Hārratu’l-‘Urayd’a çıkmışlardır. el-Hāriş b. Evs kan kaybı dolayısıyla zayıf düşerek arkadaşlarının gerisinde kaldığındaysa, arkadaşları tarafından sırtlanarak götürülecektir. Netice itibarıyla, grup üyeleri Hz. Peygamberin yanına kayıp vermeden ulaşmayı başaracaktır. Bu bağlamda son olarak, Hz. Peygamber’in yaralıların üzerine tükürüğünden sürerek onları mucizevi şekilde iyileştirdiği anlatılmaktadır (İbn Hişām, 1375/1955: 2/54-57).

Ka‘b’in ölümünün tarihlendirilmesi hususunda, kafa karıştırıcı pek çok rivayet bulunmaktadır. Bunlardan bazıları, tarihsel açıdan birbirleriyle çelişen olaylarla çakışmaktadır (Leszynsky, 1910: 65). el-Vākidi’ye göre, Ka‘b’in ölümü, 14 Rebiyülevvel 3 / 4 Eylül 624’e tarihlendirilmelidir. Ne var ki William Montgomery Watt (ö. 2006), suikast esnasında Hz. Muhammed’in Medine’de bulunduğunu hatırlatarak, söz konusu tarihlendirmenin, Hz. Muhammed’in Zu Emer Gazvesi için verilen 12-22 Rebiyülevvel 1 / 2-12 Eylül 622 tarihiyle çeliştiğine dikkat çekmektedir. el-Halebî’nin kayıtlarında, Benū’n-Nađir’e düzenlenen saldırının, Hicretin 4. senesinin Rebiyülevvel ayında, yani 625 Ağustosunda gerçekleştiği ve kabile üyelerinin bu tarihte hâlâ Ka‘b için yas tuttuğu rivayet edilmektedir. Dolayısıyla bu kayıttan yola çıkılarak, Ka‘b’in ölümünün söz konusu saldırıdan kısa bir süre önce gerçekleşmiş olması gerektiği öne sürülmektedir. Ka‘b’in 625 yılının Şubat veya Mart aylarında öldürüldüğünü öne süren iddialar da bulunmaktadır. Ka‘b’dan geriye, burada aktardığımız birkaç beyitten ve halen Medine’de bulunan kalesinin (*uṭum*) kalıntılarından başka bir şey kalmamıştır (Watt, 1997: 4/315; Buhl, 1977: 6/4; Kapar, 2001: 24/3-4).

8. Ka‘b b. el-Eşref’in Öldürülmesinin Ardından Yahudilerin Gösterdiği Reaksiyon

Ka‘b b. el-Eşref, Medine Yahudileri tarafından büyük saygı gören birisi olduğundan, onun öldürülmesi, kent Yahudileri üzerinde muazzam bir şok etkisi yaratacaktır. Yahudi şairlerinden olan Semmāk’ın, Ka‘b’in öldürülmesini eleştirdiği ve onun anısını yâd etmeyi amaçlayan iki kaside nazmettiği gözlemlenmektedir (Söz konusu kasidelerin tercümesi için bkz. Ayyıldız, 2019: 331-332; 336-338). Ancak İslam kuvvetlerinin

Yahudilerin muhtemel reaksiyonlarını önlemek amacıyla bazı tedbirler alması, insanların Ka'b'ın intikamının peşine düşmesine mani olacaktır. Bu bağlamda, Hz. Muhammed tarafından, suikastın hemen ardından Yahudilere yönelik geçici bir olağanüstü hal politikasının yürürlüğe sokulduğu gözlemlenmektedir. el-Vākidī, Ka'b'ın öldürüldüğü gecenin sabahına çıktığında, Hz. Peygamberin şunları söylediğini kaydetmektedir: “مَنْ ظَفَرْتُمْ بِهِ مِنْ رِجَالِ الْيَهُودِ فَاقْتُلُوهُ!” *"Yahudilerin [seçkin] adamlarından kimi ele geçirirseniz öldürün* (el-Vākidī, 1404/1984: 1/192)!" Anlaşıldığı kadarıyla, Hz. Peygamberin bu buyruğunun nedeni, Yahudilerin paniğe düşürülmesi suretiyle, Ka'b'ın intikamını arzulamalarının engellenmesidir. Söz konusu emir kapsamında yeni bir suikast dalgasının başlamasının ardından, planlandığı üzere, Yahudilerin büyük bir kaygıya kapıldığı, hatta elitlerinin korkudan dışarıya dahi çıkamadığı ve Yahudi muhalefetinin pusuya düşürülme endişesiyle tamamen sessizliğe büründüğü anlatılmaktadır (el-Vākidī, 1404/1984: 1/191-192).

Bu süreçte icra edilen suikast programının insanları ne denli derinden etkilediğini gösteren dikkat çekici bir anekdot, yine el-Vākidī tarafından aktarılmaktadır. Rivayet edildiğine göre, suikast programının başlamasıyla birlikte, Huveyyişa b. Mes'ūd'un müttefiki Benū Hārişe'ye mensup olan İbn Suneyne adındaki Yahudi bir tacir, sonradan İslam'ı kabul eden Muḥayyişa tarafından öldürülmüştür. Bu yüzden ağabeyi Huveyyişa, Muḥayyişa'ya “*Ey Allah'ın düşmanı! Onu öldürdün mü? Karnındaki yağların büyük bir kısmı, onun malından [istifade ettiklerin sayesinde] olmamış mıydı?*” diyerek saldırmaya başlamıştır. Muḥayyişa cevaben: “*Allah'a yemin olsun ki, bana onun öldürülmesini emreden kişi, senin öldürülmeni emretseydi, seni öldürürdüm.*” karşılığını vermiştir. Huveyyişa bu karşılığa şaşırarak: “[*Bir de*] *Allah'[ın üzerine] yemin [ederek], Muhammed beni öldürmeni emretseydi, öldüreceğini mi [söylüyorsun]?*” demiştir. Muḥayyişa “*Evet!*” deyince, Huveyyişa'nın: “*Allah'a yemin olsun ki, [seni bu raddeye] getiren din, harikulade bir dindir.*” dediği ve Müslüman olduğu rivayet edilmektedir. Bu olayın ardından, aşağıdaki üç beytin, bizzat Muḥayyişa tarafından nazmedildiği söylenmektedir (el-Vākidī, 1404/1984: 1/191-192):

1. يَلُومُ ابْنَ أُمِّي لَوْ أَمَرْتُ بِقَتْلِهِ	1. أَطَبَّقْتُ ذِفْرَاهُ بِأَبْيَضٍ قَاصِبٍ
2. حُسَامٍ كَلُونِ الْمَلْحِ أَخْلَصَ صَقْلُهُ	2. مَتَى مَا أَصَوَّبُهُ فَلَيْسَ بِكَادِبٍ
3. وَمَا سَرَّنِي أُنِّي قَتَأْتُكَ طَائِعًا	3. وَلَوْ أَنَّ لِي مَا بَيْنَ بَصْرَى وَمَأْرِبِ

1. *Annemin oğlu, onu öldürmem emredilirse, ensesinin üstüne budayıcı kılıc[ım]la vurarak [hemen oracıkta öldüreceğim] için beni kınıyor.*

2. *Cila ile parlatıldığından tuz rengi gibi [bembeyaz] olan kılıcım, [hedefe] yöneltildiğinde onu asla ıskalamaz.*

3. *Gelgelelim Buṣrā ile Me'rib arasındaki [zenginlikler] benim olsa dahi, seni isteyerek öldürmek beni sevindirmeyecektir* (el-Vākīdī, 1404/1984: 1/191-192).

Ka'b b. el-Eşref'in öldürülmesinin akabinde başlatılan suikast programının korkutucu bir atmosfere bürünmesinin ardından, durumun çözüme kavuşturulması amacıyla, bir Yahudi heyetinin Hz. Muhammed'in huzuruna geldiği ve şunları söylediği kaydedilmektedir: *"Liderlerimizden biri olan arkadaşımızın geceleyin kapısı çalındı; hiçbir suçu yahut [kariştiği hiçbir kötü] hadise olmaksızın suikastla öldürüldü."* Hz. Muhammed, Yahudilerin uzlaşmaya hazır olduğunu anladığında, verdiği emrin gerekçesini kati bir dille izah ederek şunları söylemiştir: *"إِنَّهُ لَوْ قَرَّرَ كَمَا قَرَّرَ عَبْرُهُ مَمَّنْ هُوَ عَلَى مِثْلِ رَأْيِهِ مَا اغْتَبِلَ وَلَكِنَّهُ نَالَ مِمَّا الْأَذَى، وَهَجَانَا بِالشَّعْر، وَلَمْ يَفْعَلْ هَذَا أَحَدٌ مِنْكُمْ إِلَّا كَانَ السَّيْفُ!"* *"Eğer [Ka'b] kendi görüşünden olan [insanların] denk durduğu gibi denk dursaydı, suikasta uğramazdı. Ama o bize eziyet etti; bizi şiir söyleyerek hicvetti. Sizden bu [iş her] kim [bir daha] yapacak olursa, onun [hakkı] kılıç[la öldürülmek]tir* (el-Vākīdī, 1404/1984: 1/191-192)." Hz. Peygamber, Yahudileri aynı hataya tekrar düşmemeleri hususunda ikaz ederek suikastı gerekçelendirdiği bu sözlerinin ardından, yazılı bir anlaşma ile uzlaşılması teklifinde bulunacaktır. Aktarıldığına göre, taraflar Remle bt. el-Hāriş'in evinde, bir hurma salkımının altında, anlaşma metni tertipleme suretiyle uzlaşmaya varmışlardır (el-Vākīdī, 1404/1984: 1/191-192). Söz konusu metnin kâtipliğini, Hz. Ali'nin yaptığı söylenmektedir (Kapar, 2001: 24/3-4). Hz. Muhammed'in Yahudilerle uzlaşmaya varması, onun barışçıl düşünce sisteminde, masum Yahudilere karşı savaşılmamasının esas alındığını en açık şekilde gözler önüne sermektedir. Bilindiği üzere, Hz. Muhammed'in Yahudiler hususunda izlediği politika, karşılıklı saygının hâkim olduğu güzel bir barış ortamının tesis edilmesini amaçlamaktadır. Dolayısıyla Ka'b b. el-Eşref örneğinde olduğu gibi, pek çok spekülasyonun ve sayısız yanlış rivayetin karanlığında kalmış bir hadise üzerinden, kesinlikle olumsuz düşüncelere sevk olunmaması gerektiği defaatle vurgulanmalıdır.

9. Ka'b b. el-Eşref'in Öldürülmesi Hususunda Müslümanların Nazmettiği Kasideler

Ka'b b. el-Eşref'in öldürülmesinin ardından, yaşananları konu edinen bazı kasidelerin, hem Müslümanlar hem de Yahudiler tarafından nazmedilmiş olduğu gözlemlenmektedir. Örneğin; Ka'b henüz hayattayken onun şiirlerine karşılık vermekle görevlendirilmiş olan Ḥassān b. Şābit, şairi hedef alan dizeler nazmetmeyi suikast sonrasında da sürdürecektir. Ḥassān'ın bu minvaldeki beyitlerinin maksadı, Ka'b'ın başına gelenlerin vurgulanması suretiyle, potansiyel muhalif unsurlara

gözdağı verilmesidir. H̄assān'ın, Ka'b ile Sellām b. Eb̄r'l-H̄uḳayḳ'ın öldürülüşünü konu edindiği dizeleri şöyledir:

يا ابنَ الحَقِيقِ، وأنتَ يا ابنَ الأثَرَفِ	1. اللَّهُ ذُرٌّ عَصَايَةَ لَا قَيْمَةَ لَهُمْ
بَطْرًا كَأَسَدٍ فِي عَرِينِ مُعْرِفِ	2. يَسْرُونَ بِالْبَيْضِ الْخَفَافِ إِلَيْكُمْ
فَسَفَوْكُمْ حَتْفًا بِبَيْضِ قَرَقَفِ	3. حَتَّى أَتَوْكُمْ فِي مَحَلِّ بِلَادِكُمْ
مُسْتَنْصِرِينَ لِكُلِّ أَمْرٍ مُجْجَفِ	4. مُسْتَنْصِرِينَ لِنَصْرِ دِينِ نَبِيِّهِمْ

1. *[Hey!]* İbnu'l-Huḳayḳ! Sen de ey İbnu'l-Eşref! Sizin karşılaştığınız birlik, Allah hakkı için [pek güzel bir iş yapmıştır].

2. Geceleyn size doğru hafif kılıçlarıyla ilerlemişler; tıpkı çalılık alan[ların]daki aslanlar gibi [mağrur şekilde]!

3. Öyle ki [sonunda] sizin yurdunuzun topraklarına gelmişler ve katıksız [şarabın insanı yere düşürdüğü gibi adamı yere çalan] kılıçlarıyla size ölümü tattırmışlar...

4. ...Peygamberlerinin dininin galibiyeti için zaferi arzulayarak ve de her türlü tehlikeli işi [canları pahasına] yok sayarak! (İbn Sābit, 2006: 1/211).

Suikast birliğinde yer alan 'Abbād b. Bişr'e ait olduğu söylenen on üç beyitlik başka bir kaside, Ka'b'ın nasıl öldürüldüğünü son derece tafsilatlı şekilde anlatmaktadır:

وَأَوْقَى طَالِعًا مِنْ قَوْقِ قَصْرِ	1. صَرَخْتُ بِهِ فَلَمْ يَجْفُلْ لِمَوْتِي
فَقَلَّتْ أَخْوَاكَ عِيَادَ بْنَ بَشِيرِ	2. فَعُدْتُ فَقَالَ مَنْ هَذَا الْمُنَادِي
فَقَدْ جِئْنَا لِنَشْكُرَنَّا وَنَقْرِي	3. فَقَالَ مُحَمَّدٌ أَسْرَعُ إِلَيْنَا
بِنِصْفِ الْوَسْطِ مِنْ حَبِّ وَتَمْرِ	4. وَتَرْفِدَنَا فَقَدْ جِئْنَا سِغَابًا
لِشَهْرٍ إِنْ وَقَى أَوْ نِصْفِ شَهْرِ	5. وَهَذِي دُرٌّ عَنَّا رَهْنَا فَخُذْهَا
لَقَدْ عَدِمُوا الْعَيْسَى مِنْ غَيْرِ فَقَرِ	6. فَقَالَ مَعَاشِرُ سَتَجِئُوا وَجَاعُوا
وَقَالَ لَنَا لَقَدْ جِئْتُمْ لِأَمْرِ	7. وَأَقْبَلْ نَحْوَنَا يَهْـؤِي سَرِيعًا
مُجْرَبَةً بِهَا الْكُفَّارَ نَقْرِي	8. وَفِي أَيْمَانِنَا بَيْضٌ جِدَادٌ
بِهِ الْكَفَّانُ كَاللَيْثِ الْهَزْبَرِ	9. فَعَانَقَهُ ابْنُ مَسْلَمَةَ الْمُرَادِي
فَقَطَّرَهُ أَبُو عَيْسَى بِنُ جَبْرِ	10. وَشَدَّ بِسَيْفِهِ صَالْنَا عَلَيْهِ
قَتَأَاهُ الْخَبِيثُ كَذِيحِ عَثَرِ	11. وَصَلَتْ وَصَاجِبَائِي فَكَانَ لَمَّا
هُمُ نَاهُوكَ مِنْ صِدْقِي وَبِرِّ	12. وَمَرَّ بِرَأْسِهِ نَقَرَ كِرَامٌ
بِأَفْضَلِ يَغْمَةِ وَأَعَزَّ نَصْرِ	13. وَكَانَ اللَّهُ سَادِسَنَا فَأَبْنَا

1. Ona [seslenmek için] bağırdım; [ama] sesime hızlıca dönüş yapmadı. [Neyse ki daha sonra] kalenin üzerinden çıkarak beliriverdi.

2. [Onu tekrar] çağırđım. 'Bu seslenen de kim?' dedi. Dedim ki: 'Kardeşin 'Abbād b. Bişr'
3. Muhammed dedi ki: '[Haydi] yanımıza gel çabuk! [Buraya] bizlere ihsanda bulunman ve ağırlaman için geldik...
4. ...ve de bizlere yardımcı olman için. Tahıl ve hurmadan müteşekkil yarım yükle, açlık içerisinde geldik [buraya]!
5. İşte bu [elimizdekiler] bizim zırhlarımızdır. Tam bir aylığına yahut yarım aylığına bunları [rehin olarak] al!'
6. [Kendi kendine] dedi ki: '[Bunlar] kılığa uğrayıp aç kalmış bir topluluk. Zenginlikten yoksunlar, ama yoksulluk içerisinde de değiller.'
7. Hızlıca aşağı doğru inerek yanımıza geldi ve dedi ki: '[Görünüşe göre] siz bir iş için gelmişsiniz.'
8. [Ancak] bizim ellerimizde, kâfirleri kesme hususunda tecrübe kazanmış, demirden bembeyaz kılıçlar vardı.
9. Arslanlar[inki] gibi iki [ölümcül] pençesi olan İbn Mesleme, çarpışmaya girerek onu [boğmak maksadıyla] kucaklayıverdi.
10. Kılıcını kınından çekerek üzerine doğru kuvvetle abandı; Ebū 'Abs b. Cebr onu deşiverdi.
11. Ben de iki dostumla birlikte [oraya] varmış idim. O pisliği öldürdüğümüzde, [putperestlerin Recep ayında kurban ettiği] boğazlanmış koyunlar gibiydi.
12. Soylu bir kişi onun kafasını [keserek yanına] aldı. [Onu öldürenler] öylesine dürüst ve iyilik ehli kimselerdir ki!
13. Allah bizim aramızdaki altıncı kişiydi. [Onun inayeti sayesinde] pek büyük bir nimet ve pek görkemli bir zaferle geri döndük (İbn Sâbit, 2006: 1/211).

Sonuç

Sadru'l-İslam Döneminde Arapça ürün veren en meşhur Yahudi şairlerinden birisi olan Ka'b b. el-Eşref, nazmettiği saldırgan propaganda şiirleri ve bu şiirlerinin ardından gerçekleşen suikastıyla, Arap edebiyatında önemli bir edebî ve tarihî figür olarak sivrilmiştir. Ka'b'ı bizlere tanıtan İslâmî kaynaklar, daha ziyade onun yeni dine karşı giriştiği şiddetli muhalif rolünü anlatmayı tercih etmektedir. Dolayısıyla birkaç beyit istisna kabul edilirse, Ka'b'ın İslam öncesindeki şiirlerinin tümüyle kaybolduğunu öne sürmek yanlış olmayacaktır. İslam öncesinde nazmettiği tahmin edilen söz konusu istisnai dizelerinde ise mal varlığı, çalışkanlığı, kabilesi, dayılarının çokluğu ve eğlenceden anlaması gibi çeşitli nitelikleriyle övüldüğü gözlemlenmektedir. Bu dönemde Ka'b'a, *Fahl Faşih* yani "*Fasih [bir dille şiir söyleyen] seçkin şair*" lakabının takılmış olmasına bakılırsa, onun vaktiyle Araplar arasında saygı duyulan bir şair olduğu anlaşılmaktadır. Elbette Ka'b'ın bu adlandırmayı elde etmeden önce, ne gibi şiirsel faaliyetlerde bulunduğunu yahut şiirlerinde kullandığı kişisel üslubunu kestirmek mümkün görünmemektedir. Öte yandan, günümüze ulaşmayı başaran sınırlı sayıdaki kasidelerinde, Yahudilerin *piyut* şiirlerini andıran pek istisnai noktalara tesadüf edildiği doğrudur. Ancak bu noktaların Yahudilere has şiir geleneklerin etkisiyle ortaya çıktığını ısrarlı bir dille savunabilmek için, elimizde yeterli sayıda delil bulunmamaktadır.

Bilindiği üzere, geleneksel anlatılar, Ka'b'ı insanlar tarafından saygı duyulan bir haham olarak gösterme eğilimindedir. Lakin aynı kaynaklar, onun dinî faaliyetleri hususunda, genellikle son derece sessiz kalmayı yeğlemektedir. Hatta bu yüzden Ka'b'ın gerçekten haham olmadığını ve hahamlık misyonunun ona bir karışıklığın sonucunda atfedildiğini iddia edenler dahi bulunmaktadır. Öte yandan Mekkeli müşriklerin Ka'b'ı Medine ahalisinin hahamı olarak nitelendirdiği ve Yahudiler arasında vuku bulan davalarda onun yargıçlık vazifesi icra ettiği bilinmektedir. Dolayısıyla Ka'b'ın hahamlık bilgisine vakıf olduğu, ancak savaşçılık ve şairlik gibi daha dikkat çekici meziyetleri dolayısıyla, Arapların daha ziyade onun siyasî ve edebî kimliğine yoğunlaşmayı tercih ettiği sonucuna varmak, bu husustaki en isabetli çıkarım olacaktır. Nitekim o dönemde enerjilerinin büyük bir kısmını askerî ve siyasî tehlikelerin ortadan kaldırılmasına ayırmak mecburiyetinde kalan Arapların, Yahudilerin kendi içsel meselesi olan dinî hareketliliklerine yoğun bir alaka gösteremediği de aşikârdır.

Ka'b b. el-Eşref'in ateşli bir İslam düşmanına nasıl dönüştüğü meselesi, bu mevzuyu ele alan rivayetlerin çokluğu ve bu rivayetlerin kendi aralarında tutarsızlık göstermesi sebebiyle, karmaşık bir konu haline gelmiş durumdadır. Öyle ki, bazı rivayetler, Ka'b'ın ilk başlarda İslam'ı kabul ettiğini, hatta Kâbe'ye dönerek dua dahi ettiğini

aktarmaktadır. Bununla çelişen farklı versiyonlarda, kible yönünün Kudüs'ten Kâbe'ye çevrilmesiyle birlikte, Ka'b'in İslam'dan soğuduğu aktarılmaktadır. Elbette bu rivayetlerin güvenilirliğine büyük bir şüphecilikle yaklaşmakta fayda vardır. Çünkü geleneksel anlatılar, özellikle Ka'b hususunda, gerçeklikle alakası olmayan pek çok asılsız unsur ihtiva edebilmektedir. Örneğin; bazı rivayetler, Ka'b'in Mekkeli müşrikleri kendi safında savaşmaya ikna edebilmek adına, onların taleplerine uyarak iki putun önünde secde ettiğini yahut Kâbe örtüsünün altında yemin ettiğini aktarmaktadır. Bilindiği üzere, Yahudilikte yeri bulunmayan bu uygulamalar, özellikle de putlara secde edilmesi, Allah'a şirk koşulması anlamına gelmektedir. Dolayısıyla Ka'b'in şahsi çıkarları için dinden çıkmayı göze alarak böylesi bir eyleme kalkışması son derece şüphe uyandırıcıdır. Ayrıca bu husus mantık çerçevesinde değerlendirildiğinde, kişisel çıkarları için her şeyi yapmaya razı gelebilecek tıyneteki birisinin, hayatını riske ederek, hızla kuvvetlenen İslam güçleri karşısında açıkça muhalefet yapmayı göze alması, son derece mantıksız bir düzleme yerleşmektedir. Dolayısıyla çelişkili ifadelerin tuzağına düşerek yanlış çıkarımlarda bulunmamak adına, Ka'b'in İslam'ı benimsemesi yahut putperestlik ritüellerini icra etmesi gibi şüphe uyandırıcı anlatılardan yola çıkılarak kesin yorumlarda bulunulmaması, en ihtiyatlı ve en isabetli yol olacaktır.

Ka'b'in İslam karşısında açıkça muhalefet yapmaya başlamasıyla birlikte, İslam sonrasında nazmedilen Yahudi şiirlerinin en provokatif örnekleri edebiyat sahnesine çıkacaktır. Muhtemelen Ka'b'in Müslümanların aleyhinde nazmettiği ilk kasidesi, Mekke'ye gittiğinde, Bedir Savaşı'nda öldürülen müşriklerin ardından söylediği mersiye şiiridir. Mekke'de nazmettiği bu propaganda şiirleri aracılığıyla putperest halkı kin ve nefrete sürüklemeye çalıştığı ve bu sayede Müslümanlardan intikamlarını almaları hususunda onları provoke etmeyi amaçladığı bilinmektedir. Hz. Muhammed'in bu süreçte izlediği temel strateji, Hâssân b. Şâbit'in kasideleri aracılığıyla, Ka'b'in şiirlerinin yıkıcı etkisinin giderilmesi ve karşı şiir saldırılarının yapılması yönündedir. Rivayet edildiğine göre, hiciv sanatındaki büyük yeteneğiyle tanınan Hâssân b. Şâbit'in, Ka'b'i ağırlayan ev sahiplerini yergi yağmuruna tutması, Ka'b'in Mekke'de barınacak hiçbir yer bulamamasıyla sonuçlanacaktır. Ancak başarısız girişimlerinin ardından Medine'ye dönmek mecburiyetinde kalan Ka'b, misilleme olarak bu kez Müslümanların hanımlarına yönelik ahlaksız şiirler nazmetmeye ve bu şiirsel iftiralarıyla onların namusunu lekelemeye çalışmaya başlayacaktır. Onun giriştiği bu provokatif eylem, bardağı taşıran son damla olacak ve şairin etkisiz hale getirilmesi için, bizzat Hz. Peygamber tarafından talimat verilecektir.

Klasik kaynaklar, Ka'b'ın öldürülmesine yol açan etkenler hususunda, pek çok hadiseye işaret etmektedir. Bu bağlamda, Ka'b'ın Hz. Peygamberin kurduğu pazarı sabote etmesi, Müslümanlarla yapılan anlaşmanın dışına çıkarak adli yargılamalarda kendi arzusuna göre hükümler vermesi, putperestleri galeyana getirerek İslam karşısında savaşımaya teşvik etmesi ve Hz. Muhammed'e yönelik gizli bir suikast planı tertiplemeye kalkışması, en ön plana çıkan etkenler arasındadır. Öte yandan Ka'b'ın öldürülmesi, geleneksel olarak, nazmettiği propaganda şiirlerine bağlanmaktadır. Bunlar arasında, suikast emrinin verilmesini en yoğun şekilde tetikleyen şiirleri, muhtemelen Müslüman hanımlara yönelik nazmettiği iftira dolu gazelleridir. Yergiselliğin dolaylı ve en seviyesiz boyutu olan bu tür gazellerde, şairlerin kurgusal olayları anlattıklarının bilinmesine rağmen, namusuna son derece düşkün olan eski Arapların nazarında, bu eylemin açık bir savaş ilanı olduğu malumdur. Dolayısıyla Ka'b'ın öldürülmesinin, onun etnik ve dinsel kökeniyle kesinlikle ilişkili olmadığı, bilakis suikastın tamamen onun ferdi eylemlerinden kaynaklandığı açık şekilde bulgulanmaktadır. Keza bu dönemde İslam aleyhinde faaliyet yürüten Arap kökenli şairlere yönelik ölüm fermanlarının verildiği de bilinmektedir. İslam karşıtı Yahudi şairlerinden olan Ebū Rāfi' Sellām b. Ebī'l-Ḥuḳayḳ, Ka'b'dan sonra öldürülecek olsa da, Ka'b'ın öldürülmesi, Arabistan'daki şiirsel Yahudi muhalefetinin nötralize edilmesi açısından en önemli dönüm noktası olarak mütalaa edilmektedir.

Son olarak, Hz. Muhammed'in Ka'b için verdiği infaz emrinin gerekçesinin, onun düşmanca eylemleri olduğu ve bunun kesinlikle onun etnik ve dinsel kökeniyle herhangi bir alakasının bulunmadığı, tekrar ve defaatle vurgulanmalıdır. Nitekim hem İslam öncesinde hem de İslam sonrasında, Arap dünyasında Yahudi bilgeliğinin daima takdir edildiği, entelektüel beceri gerektiren pek çok önemli devlet vazifesinde Yahudilerden geniş ölçüde istifade edildiği ve iki kültür arasında çok eskilere dayanan kadim bir dostluk ilişkisinin bulunduğu bilinmektedir.

KAYNAKÇA

- Akbaş, M. (2017). Hz. Peygamber'in İslam Düşmanlığı Yapan Müşrik ve Yahudi Elebaşlarının Öldürülmesi İçin Görevlendirdiği Sahâbiler. *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 37, 117-131.
- Ayyıldız, E. (2019). *Klasik Arap Şiirinde Emevî Dönemine Kadar Hiciv* (Doktora tezi). Ankara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Buhl, F. (1977). Ka'b b. al-Aşraf. *İslam Ansiklopedisi* içinde (Cilt 6, s.4). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- el-Cemîl, M. (1422/2002). *en-Nebî ve Yahûdu'l-Medîne*. Riyad: Merkezu'l-Melik Fayşal li'l-Buḥûş ve'd-Dirâsâti'l-İslâmiyye.
- Ferec, M. (2019). *eş-Şu'era'ü'l-Yahûdu'l-'Arab*. Windsor: Hindâvî.
- Gülgeç, İ. (2018). Hz. Peygamber'in Müslüman Olmayan Şairlere Karşı Tutumu. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 20, 245-268.
- Hamidullah, M. (1986). Hz. Peygamberin Büyük Düşmanlarının Psikolojisi. İsmail Yakıt, (çev.). *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 6, 211-218.
- Harman, Ö. F. (1992). Bel'am b. Bâûrâ. *TDV İslâm Ansiklopedisi* içinde (Cilt 5, s. 389-390). İstanbul: TDV Yayınları.
- İbn Şâbit, H. (2006). *Divânu Ḥassân b. Şâbit*. Velîd 'Arafât, (Thk.), (Cilt 1). Beyrut: Dâr Şâdir.
- Hirschfeld, H. (1904). Ka'b al-Ashraf. *The Jewish Encyclopedia* içinde (Cilt 7, s.400). New York-Londra: Funk and Wagnalls Company.
- Hirschfeld, H. (1902). *New Researches into the Composition and Exegesis of the Qoran*. Londra: Royal Asiatic Society.
- İbn Hişâm, C. (1375/1955). *es-Sîretu'n-Nebevîyye*. Mustafa es-Saqqâ, İbrahim el-Ebyârî, 'Abdu'l-Ḥafîz eş-Şelebî, (Haz.), (2. bs., Cilt 2). Kahire: Mustafa el-Bâbî el-Ḥalebî ve Evlâduhu.
- el-İşfehânî, A. (1429/2008). *Kitâbu'l-Egânî*. İhsân Abbâs, İbrahim es-Se'âfîn, (Thk.), (3. bs., Cilt 22). Beyrut: Dâr Şâdir.
- Kalkavan, H. (2018). Medine Pazarı Perspektifinde Muhtesib ve Agoranomos Karşılaştırması. *Ekonomi, İşletme ve Maliye Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 56-63.
- Kapar, M. A. (2001). Ka'b b. Eşref. *TDV İslâm Ansiklopedisi* içinde (Cilt 24, s. 3-4). İstanbul: TDV Yayınları.
- Kister, M. J. (2002). Peygamber'in Pazarı. Abdullah Kahraman, (çev.). *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 6(2), 25-29.

- Koelle, S. W. (1889). *Mohammed and Mohammedanism*. Londra: Rivingtons.
- Kur'an-ı Kerim Meâli* (2011). H. Altuntaş, M. Şahin, (Haz.), (12. bs.). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Leszynsky, R. (1910). *Die Juden in Arabien zur Zeit Mohammeds*. Berlin: Mayer & Müller.
- Mazuz, H. (2014). *The Religious and Spiritual Life of the Jews of Medina*. Leiden-Boston: Brill.
- Mevsū'atu'l-Hāfîz ibn Hacer el-'Askalānî el-Hadîsiyye* (1422/2002). Velîd b. Ahmed b. el-Huseyn ez-Zuberî ve diğerkleri, (Haz.), (Cilt 4). Leeds: el-Hikme.
- Qasımova, A. (2019). *Ərəb Ədəbiyyatı: V-XIII Əsrlər*. Bakü: Qasımova A.Ş..
- Roohi, E. (2020). The Murder of the Jewish Chieftain Ka' b b. al-Ashraf: A Re-examination. *Journal of the Royal Asiatic Society*, 1-22.
- Rubin, U. (1990). The Assassination of Ka' b b. al-Ashraf. *Oriens*, 32, 65-71.
- Sezgin, F. (1967-2015). *Geschichte des arabischen Schrifttums* (Cilt 2). Leiden: E. J. Brill.
- Sprenger, A. (1869). *Das Leben und die Lehre des Mohammad* (Cilt 2). Berlin: Nicolaische Verlagsbuchhandlung.
- eṭ-Ṭaberî, M. (t.y.). *Tārîḫu 'ṭ-Ṭaberî*. Muhammed Ebū'l-Faḍl İbrahim, (Thk.). (2. bs., Cilt 2). Kahire: Dāru'l-Ma'ārif.
- Tay, H. (2017). Kur'an'da "Tâğut" Kavramı. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27(2), 215-228.
- el-Vākidî, M. (1404/1984). *Kitābu'l-Megāzî li'l-Vākidî*. Marsden Jones, (Thk.), (3. bs., Cilt 1). B.y.: 'Ālemu Kutub.
- Watt, W. M. (1997). Ka' b b. al-Ashraf. *The Encyclopaedia of Islam* içinde (Cilt 4, s. 315). Leiden: E. J. Brill.
- ez-Zehebî, Ş. M. (1410/1990). *Tārîḫu 'l-İslām ve Vefeyātu'l-Meşāhîr ve'l-A'lām*. Ömer 'Abdusselām Tedmurî, (Thk.), (2. bs., Cilt 1). Beyrut: Dāru'l-Kitābî'l-'Arabî.